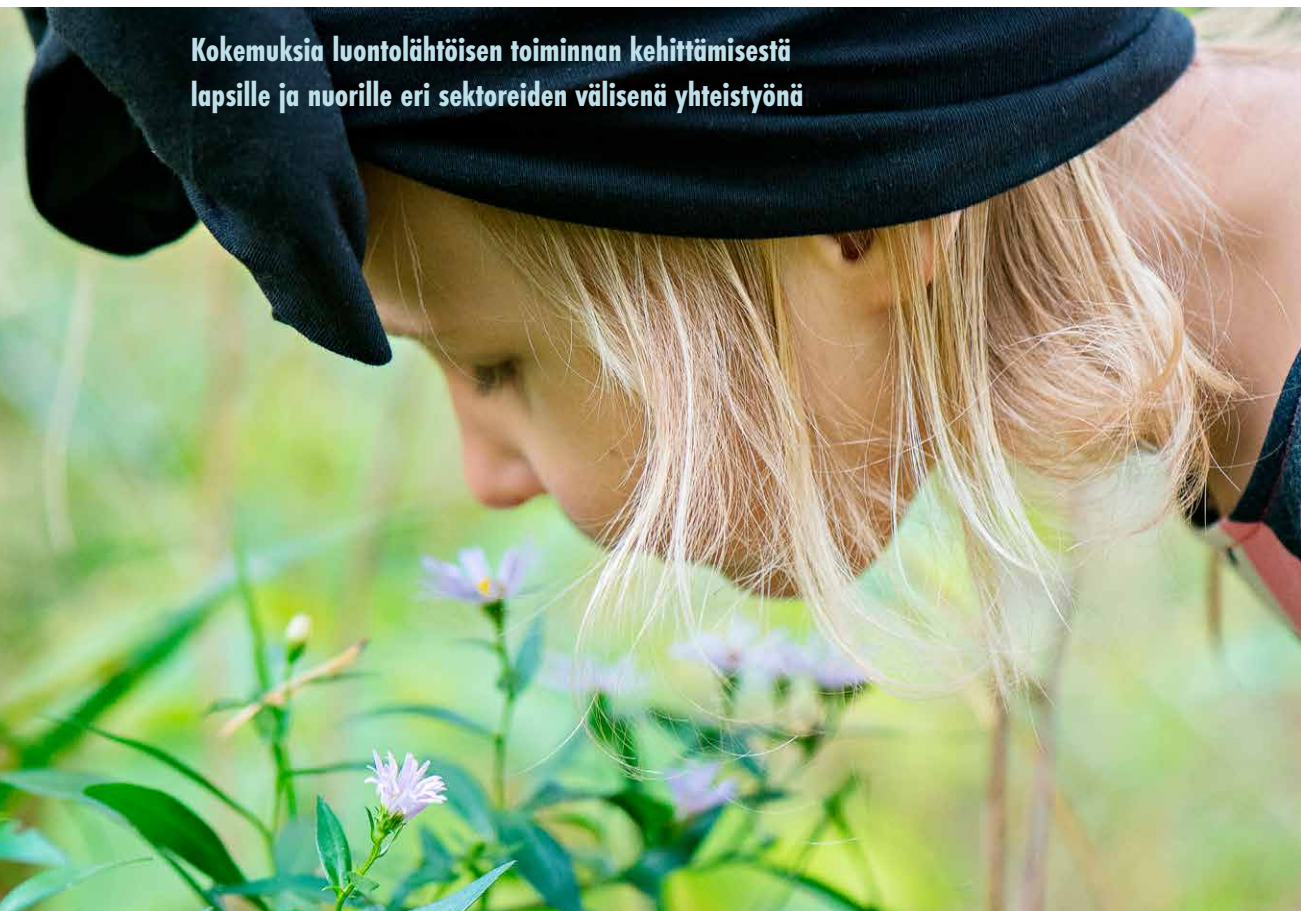

LUONNOSTA AVAIMET LASTEN JA NUORTEN KASVUUN JA KEHITYKSEEN

**Kokemuksia luontolähtöisen toiminnan kehittämisestä
lapsille ja nuorille eri sektoreiden välisenä yhteistyönä**

Päivi Homan-Helenius ja Anja Yli-Viikari (toim.)

Forssan seudun Green Care -klusterihankkeen loppujulkaisu

Luonnosta avaimet lasten ja nuorten kasvuun ja kehitykseen
Kokemuksia luontolähtöisen toiminnan kehittämistä lapsille ja nuorille eri sektoreiden välisenä yhteistyönä

Päivi Homan-Helenius ja Anja Yli-Viikari (toim.)

painettu

ISBN 978-951-784-787-2

ISSN 1795-4231

HAMKin julkaisu 1/2017

e-julkaisu

ISBN 978-951-784-788-9 (PDF)

ISSN 1795-424X

HAMKin e-julkaisu 1/2017

© Hämeen ammattikorkeakoulu ja kirjoittajat

JULKAISIJA – PUBLISHER

Hämeen ammattikorkeakoulu

PL 230

13101 HÄMEENLINNA

puh. (03) 6461

julkaisut@hamk.fi

www.hamk.fi/julkaisut

Ulkoasu ja taitto: HAMK Julkaisut

Kannen kuvat: Lasis FOTO/Lassi Puhtimäki

Painopaikka: KP Hermes, Tampere

Hämeenlinna, marraskuu 2017

LUKIJALLE.....	5
TIIVISTELMÄ	6
I LASTEN JA NUORTEN KASVUN JA KEHITYKSEN TUKEMINEN LUONTOLÄHTÖISEN TOIMINNAN AVULLA	
Tuula Kallioinen	
Luonnollisesti Lounais-Hämeessä -kehittämishjelma	8
Päivi Homan-Helenius ja Anja Yli-Viikari	
Forssan seudun Green Care -klusterihanke	10
Päivi Homan-Helenius ja Anja Yli-Viikari	
Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen luontolähtöisten menetelmien avulla	12
II TOIMINTAMALLEJA LUONNON HYÖDYNTÄMISESTÄ LASTEN JA NUORTEN KASVUN JA KEHITYKSEN TUKEMISESSA	
Lapset oppivat luonnossa tekemällä ja toimimalla	
Tiina Kempainen	
Tahdosta toteutukseen – järvivihreän lapsuuden linjaukset ja toteutus Forssan varhaiskasvatuksessa	20
Tuulia Kannisto	
Luontoa, liikuntaa ja eskaria Tammelassa	31
Tiina Lepo	
Varpuskoto – luontopainotteista perhepäivähoitoa Jokioisilla	35
Paula Numminen	
Koijärven ympäristöpainotteinen koulu-päiväkoti	37
Maria Kempainen	
Ulkona oppiminen yläkoulussa Humpilassa	43
Jouni Palén	
Koulun retket yhteisvoimin	44
Luonto lasten ja nuorten kuntoutumisympäristönä	
Maija Kandolin	
Luontolähtöisillä palveluilla hyvinvointia lapsille, nuorille ja perheille	51
Taina Hintsanen	
Luonto ja eläimet nuorisotyön tukena	53
Anu Virtanen	
Sosiaalipedagogista hevostoimintaa Anun Arkissa	57
Satu Valkas	
Eläinavusteinen ryhmäkuntoutus keskittymisvaikeuksia omaavien lasten tukimuotona	63
Liisa ja Jari Lindgren	
Luonto läsnä nuorten kehitysvammaisten palveluasumisessa Lindabellassa	67
Lasten, nuorten ja lapsiperheiden vapaa-ajanvietto luonnossa	
Tarja Jaakkola	
Lähiluonnon lumon löytäminen	72
Mari Similä	
Ratsastusta ja retkiä lapsille ja nuorille Similän ratsutilalla	75
Elina Hujanen ja Anneli Nuoranne	
Mansikki tuo maaseudun lähelle	77
Päivi Homan-Helenius ja Anja Yli-Viikari	
Lapsille, nuorille ja perheille tarjolla olevia luontopalveluita Forssan seudulla	82
III KOKEMUKSIA LASTEN JA NUORTEN LUONTOLÄHTÖISEN TOIMINNAN KEHITTÄMISESTÄ	
Päivi Homan-Helenius ja Anja Yli-Viikari	
Luontolähtöisen toiminnan kehittäminen eri sektoreiden välisenä yhteistyönä	84
Päivi Homan-Helenius ja Anja Yli-Viikari	
Kehittämistyöstä saadut opit ja oivallukset	91

Päivi

Anja

LUKIJALLE

Lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen tukemiseen suunnattu Forssan seudun Green Care -klusterihanke toteutettiin vuosina 2016 – 2017. Hankkeen rahoittivat Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto ja LounaPlussa ry. ja sen toteutuksesta vastasivat Hämeen ammattikorkeakoulu (HAMK) ja Luonnonvarakeskus (Luke).

Forssan seutukunta (Forssa, Humppila, Jokioinen, Tammela ja Ypäjä), Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä (FSHKY) sekä Forssan seudun Green Care -yritykset olivat vahvasti mukana toteuttamassa hanketta. Tähän julkaisuun on koottu eri toimijoiden näkemyksiä ja kokemuksia lapsille ja nuorille suunnatusta luontolähtöisestä toiminnasta ja sen kehittämisestä Forssan seudulla. Julkaisun kirjoittajat ovat lapsille, nuorille ja lapsiperheille luontolähtöisiä palveluita tuottavien yritysten edustajia sekä julkisella sektorilla lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen parissa työskenteleviä kasvatusta- ja opetusta- sekä sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisia.

Julkaisu on jaettu kolmeen osioon, joiden teemat ovat:

- I Lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen tukeminen luontolähtöisen toiminnan avulla
- II Toimintamalleja luonnon hyödyntämisestä lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen tukemisessa
- III Kokemuksia lasten ja nuorten luontolähtöisen toiminnan kehittämisestä

Tämän julkaisun artikkelit kertovat monipuolisesti ja innostavasti siitä, miten luontolähtöistä toimintaa voidaan hyödyntää lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen tukemisessa (Luku I), minkälaisia lapsille ja nuorille suunnattuja luontolähtöisiä toimintamalleja on jo käytössä Forssan seudulla (Luku II) ja miten lapsille ja nuorille suunnattua luontolähtöistä toimintaa tulisi kehittää (Luku III).

Julkaisu on läpikäynyt vertaisarvioinnin, jonka ovat toteuttaneet Hämeen ammattikorkeakoulun asiantuntijat.

Esitämme kaikille julkaisun kirjoittajille ja arvioijille lämpimät kiitoksemme.

Forssassa, syyskuun 29. päivänä 2017

Päivi Homan-Helenius
Yliopettaja
Hämeen ammattikorkeakoulu

Anja Yli-Viikari
Tutkija
Luonnonvarakeskus

TIIVISTELMÄ

Forssan seudun Green Care -klusterihankkeen toteutus pohjautui Luonnollisesti Lounais-Hämeessä – LounaPlussa ry:n kehittämisohjelmaan vuosille 2014 – 2020. Ohjelman visio vuodelle 2020 kuuluu seuraavasti: *Lounais-Häme asukkaineen on yhteisöllisen hyvinvoinnin, uutta luovan yrittäjyyden ja ruohonjuuritason kestävän kehityksen edelläkävijä.*

Forssan seudun Green Care -klusterihankkeen tavoitteena oli lasten ja nuorten luontolähtöiseen toimintaan keskittyvän klusterin perustaminen ja sen toiminnan käynnistäminen. Hankkeen kohderyhmän muodostivat Forssan seudun yksityisen sektorin hyvinvointi- ja luontomatkailualan yrityksissä, julkisen sektorin kasvatusta ja opetusta sekä sosiaali- ja terveysalan organisaatioissa sekä kolmannen sektorin lastenalan järjestöissä ja yhdistyksissä työskentelevät henkilöt.

Klusterin tavoitteena oli kannustaa innovatiivista toimintaa lisäämällä osaamista ja intensiivistä vuorovaikutusta, järjestämällä yhteisiä tapaamisia sekä edistämällä osaamisen ja asiantuntemuksen vaihtoa klusteritoimijoiden keskuudessa. Klustereiden perusajatuksena on, että klusterissa mukana olevat toimijat voivat verkostoyhteyksillään tuottaa hyötyä sekä omalle organisaatiolleen että koko verkostolle.

Hankkeen toimenpiteet olivat:

1. yksityisen sektorin, julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteen kokoaminen
2. klusterin perustaminen ja sen toiminnan käynnistäminen
3. teemallisten työpajojen ja muiden yhteistyöfoorumien toteuttaminen
4. valtakunnallisten tiedotusseminaarien järjestäminen
5. yrityskohtaisten kartoituskäyntien tekeminen
6. yritysten palvelutarjottimen laatiminen
7. selvitysten tekeminen ja
8. julkaisujen laatiminen.

Edellä mainittujen toimenpiteiden avulla hankkeelle asetetut tavoitteet saavutettiin.

Hankkeen pitkän tähtäimen tavoitteina olivat lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ja Green Care -yritysten uusien liiketoimintamahdollisuuksien parantaminen hankkeessa luodun moniammatillisen verkoston ja yhteistyön avulla.

I LASTEN JA NUORTEN KASVUN JA KEHITYKSEN TUKEMINEN LUONTOLÄHTÖISEN TOIMINNAN AVULLA

Seuraavassa esitellään Luonnollisesti Lounais-Hämeessä -kehittämishjelman painopistealueet Forssan seudulla, jotka linjaavat myös tässä hankkeessa tehtyjä toimenpiteitä. Sen jälkeen on vuorossa Forssan seudun Green Care -klusterihankkeen esittely. Luvun lopussa luodaan yleiskatsaus lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen luontolähtöisten menetelmien avulla.

Tuula Kallioinen, LounaPlussa ry., toiminnanjohtaja

Luonnollisesti Lounais-Hämeessä -kehittämisojelma

Forssan seudun Green Care -klusterihanketta rahoittaa LounaPlussa ry., joka toimii Forssan seutukunnan (Kuva 1.) Leader-ryhmänä toteuttamalla alueellaan Manner-Suomen maaseudun kehittämisojelmaa. Leader-toimintatavan kantavana ajatuksena on paikallisen asiantuntemuksen ja osaamisen hyödyntäminen kehittämistyössä. Luonnollisesti Lounais-Hämeessä -kehittämisojelma on yhteistyössä alueen asukkaiden kanssa laadittu tahdonilmaus, joka toimii paikallisen Leader-ryhmän hallituksen työkaluna aluetta kehitettäessä.

Kuva 1. Forssan seutukunta

Kehittämisohjelman keskeisenä visiona on Lounais-Hämeen kehittyminen yhteisöllisen hyvinvoinnin, uutta luovan yrittäjyyden ja ruohonjuuritason kestävä kehityksen edelläkävijäksi. Ensimmäisten rahoitettujen hankkeiden joukossa on ollut Hämeen ammattikorkeakoulun hallinnoima Forssan seudun Green Care -klusterihanke. Leader-ryhmän kannalta kyseessä on yksi keskeisistä toimialoista, joilla halutaan toteuttaa kehittämisohjelman tavoitteita.

Green Care -toiminnan paikallinen kehittäminen Lounais-Hämeessä on uusi avaus. Paikalliseen ympäristöön liittyvien luonto- ja eläinavusteisten hyvinvointipalveluiden käyttöönotto nähdään tarjoavan tulevaisuuden mahdollisuuksia monien sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämiseen. Kuntouttaville ympäristöille, jotka tukevat syystä tai toisesta

heikommassa asemassa olevan ihmisen kuntoutumista, on selkeää tarvetta. Luontoon liittyvien terveys- ja hyvinvointivaikutusten tiedostaminen tukee myös maaseudun myönteistä imagoa yhteiskunnassa.

Forssan seudun Green Care -klusterihanke tukee myös Forssan seudun elinkeinostrategiaa ja Järkivihreä -brändiä, jossa kestävä kehityksen teemat ovat merkittävässä asemassa. Klusterihankkeessa kehitetään luontolähtöisten palvelujen sisältöjä ja laatua. Toimijaverkosto on laajentunut ja kanssakäyminen on ollut luontevaa. Verkostoon on saatu mukaan sekä palvelujen tuottajia että palvelujen tilaajia. Ilahduttavaa on myös se, että hanke on yhdistänyt julkisen sektorin kasvatus- ja koulutus- sekä sosiaali- ja terveysalan toimijoita ja yksityisen sektorin hyvinvointi- ja luontomatkailualan yrittäjiä.

Päivi Homan-Helenius, HAMK, yliopettaja ja Anja Yli-Viikari, LUKE, tutkija

Forssan seudun Green Care -klusterihanke

Forssan seudun Green Care -klusterihankkeen toteutus pohjautuu Luonnollisesti Lounais-Hämeessä – LounaPlussa ry:n kehittämisohjelmaan vuosille 2014–2020. Kehittämisohjelman visio vuodelle 2020 kuuluu seuraavasti: *Lounais-Häme asukkaineen on yhteisöllisen hyvinvoinnin, uutta luovan yrittäjyyden ja ruohonjuuritason kestävä kehityksen edelläkävijä.*

Taustaa hankkeelle

Forssan seudun päiväkodit ja koulut olivat jo pitkään käyttäneet lähimetsiä monipuolisina leikki- ja liikuntapaikkoina sekä erilaisina oppimisympäristöinä. Esimerkiksi Tammitarhan päiväkodin Metsäeskarissa, Tammelassa oli saatu niin hyviä kokemuksia, että toimintaa haluttiin edelleen kehittää. Myös luontoympäristöjen laajempi käyttö oli herättänyt mielenkiintoa esimerkiksi Koijärven alakoulussa, Forssassa.

Myös Forssan kaupunki ja Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä (FSHKY) olivat ilmaisseet kiinnostuksensa kehittää omaa toimintaansa esimerkiksi varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen sekä lasten, nuorten ja lapsiperheiden sosiaali- ja terveyspalveluiden näkökulmasta. Mukaan hankkeeseen olivat lähdössä myös kymmenkunta seudun Green Care -yritystä, jotka tarjosivat palveluitaan erityisesti lapsille, nuorille ja lapsiperheille.

Hankkeen tavoitteet ja toimenpiteet

Forssan seudun Green Care -klusterihankkeen tavoitteena oli lasten ja nuorten luontolähtöiseen toimintaan keskittyvän klusterin perustaminen ja sen toiminnan käynnistäminen kokoamalla klusterin kannalta keskeiset yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin toimijat yhteen. Hankkeen kohderyhmän muodostivat seudun hyvinvointi- ja luontomatkailualan yrittäjät, seudun varhaiskasvatuksen, perus- ja ammatillisen koulutuksen, nuorisotyön sekä sosiaali- ja terveydenhuollon parissa työskentelevät ammatilliset sekä lastenalan järjestöjen ja yhdistysten edustajat.

Klusterin tavoitteena oli kannustaa innovatiivista toimintaa lisäämällä osaamista ja intensiivistä vuorovaikutusta, järjestämällä yhteisiä tapauksia sekä edistämällä osaamisen ja asiantuntemuksen vaihtoa klusteritoimijoiden keskuudessa. Klustereiden perusajatuksena on, että klusterissa mukana olevat toimijat voivat verkostoyhteyksillään tuottaa hyötyä sekä omalle organisaatiolleen että koko verkostolle.

Hankkeen toimenpiteet olivat:

1. yksityisen sektorin, julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteen kokoaminen
2. klusterin perustaminen ja sen toiminnan käynnistäminen
3. teemallisten työpajojen ja muiden yhteistyöfoorumien toteuttaminen
4. valtakunnallisten tiedotusseminaarien järjestäminen
5. yrityskohtaisten kartoituskäyntien tekeminen
6. yritysten palvelutarjottimen laatiminen
7. selvitysten tekeminen ja
8. julkaisujen laatiminen.

Hankkeelle asetettujen tavoitteiden saavuttamista edellä mainittujen toimenpiteiden avulla tarkastellaan luvussa III.

Hankkeen pitkän tähtäimen tavoitteina olivat lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ja Green Care -yritysten uusien liiketoimintamahdollisuuksien parantaminen hankkeessa luodun moniammatillisen verkoston ja yhteistyön avulla.

Päivi Homan-Helenius, HAMK, yliopettaja ja Anja Yli-Viikari, LUKE, tutkija

Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen luontolähtöisten menetelmien avulla

Terveellisiin elintapoihin liittyvät tottumukset alkavat muodostua jo lapsuudessa ja nuoruudessa. Niiden huonot seuraukset ilmenevät usein viiveellä erilaisina terveysongelmina aikuisuudessa ja heikentyneenä toimintakykyä ikääntyessä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen selvitysten (Mäki ym. 2010; Kaikkonen ym. 2012) mukaan suurin osa suomalaisista lapsista ja nuorista on terveitä ja hyvinvoivia, vaikka joidenkin lasten ja nuorten kohdalla terveellisiin elintapoihin tulisi kiinnittää enemmän huomioita. Esimerkiksi leikki-ikäisten kasvisten käyttöä tulisi lisätä. Myös kouluikäisten ja nuorten terveystyöskäytymiseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota ulkoilua ja liikuntaa lisäämällä sekä viihdemedian käyttöä vähentämällä.

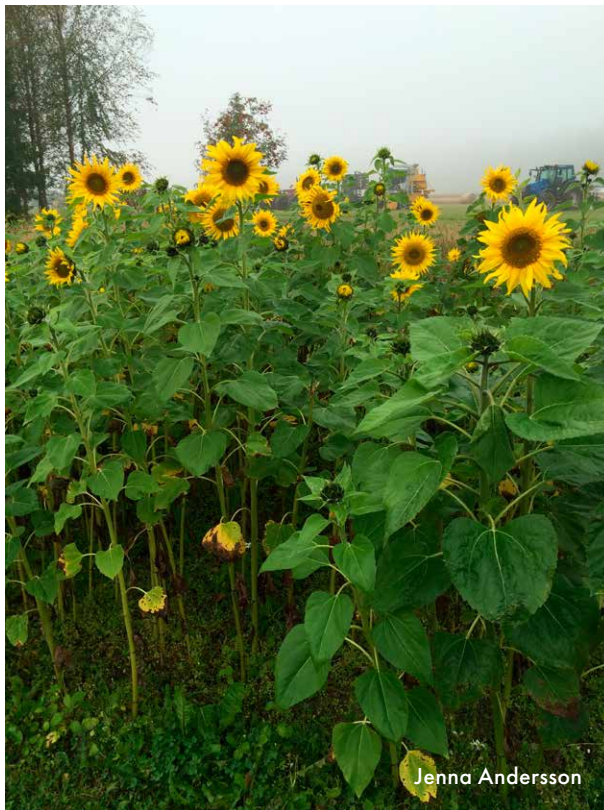
Tuoreen Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2017) *Kouluterveyskyselyn 2017* mukaan lasten ja nuorten elintavat ovat kehittyneet myönteisempään suuntaan peruskoulun 4. ja 5. luokkalaisten voidessa yleisesti ottaen paremmin kuin 8. ja 9. luokkalaisten. Myös yleinen kouluviihtyvyys on lisääntynyt. Sen sijaan osa nuorista kärsii lähes viikottain ilmenevästä kouluuupumuksesta. Nuorten alkoholin käyttö on vähentynyt, mutta ylipaino lisääntynyt erityisesti ammatillisessa koulutuksessa olevien nuorten kohdalla. Huolestuttavaa on, että monet lapset ja nuoret kokevat syrjivää kiusaamista esimerkiksi ulkonäön, sukupuolen, kielen tai ihonvärin vuoksi joko koulussa tai vapaa-ajalla.

Perheissä tapahtuvan kasvatustyön lisäksi varhaiskasvatuksella ja perusopetuksella on tärkeä rooli lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen tukemisessa. Tähän kasvatustehtävään tarjoavat uudet puitteet valtakunnalliset *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet* (Opetushallitus 2016) ja *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet* (Opetushallitus 2014), jotka mahdollistavat uudenlaisten taide- ja luontolähtöisten opetusmenetelmien kehittämisen ja käyttöönoton päiväkodeissa ja peruskouluissa.

Lapsille ja nuorille sekä lapsiperheille tarjottavia sosiaali- ja terveyspalveluita pyritään kehittämään Sosiaali- ja terveysministeriössä (2016) perustetun valtakunnallisen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) avulla. Ohjelman kehittämistavoitteina ovat lapsi- ja perhelähtöiset, yhteen sovitettut, oikea-aikaiset ja tarpeenmukaiset palvelut.

Nuorten kohdalla yhteisöllisyyden luoma turva on vähentynyt ja yksinäisyyden kokemukset lisääntyneet. Syrjään jäämisen on todettu heikentävän nuorten terveyttä ja hyvinvointia sekä heidän osallisuuttaan ja kuulemistaan. Valtioneuvoston teettämän selvityksen (Myrskylä 2015) mukaan maassamme oli vuonna 2013 runsas 30.000 kotimaista kieltä äidinkielenään puhuvaa syrjäytyntä nuorta. Selvityksessä syrjäytyneeksi määriteltiin ne nuoret, jotka eivät olleet työssä tai opiskelemissa ja joilla ei ollut peruskoulun jälkeistä koulutusta. Syrjään jäämisen riskissä oli alueellisia eroja. Esimerkiksi kotimaista kieltä puhuvilla nuorilla Kanta-Hämeessä syrjään jäämisen riski oli 4,4 %, kun vastaava luku koko maassa oli 3,7 %. (Myrskylä 2015.) Näiden nuorten tunnistaminen ja ohjaaminen ammatillisen koulutuksen pariin on ollut tuloksellista sekä etsivän nuorisotyön että Ohjaamo-mallin avulla.

Kansaeläkelaitoksen selvityksen (Ahola ym. 2014) mukaan suurella osalla nuorista aikuisista, jotka ovat kuntoutustuella mielenterveyden häiriön vuoksi, on matala koulutustaso ja vähäinen työkokemus sekä taustalla vaikeita elinolosuhteita ja vaikea-asteisia sairauksia. Näiden nuorten aikuisten aktivoimisesta ja ohjaamisesta saadut kokemukset esimerkiksi työhön kuntouttavan luontolähtöisen toiminnan kautta ovat olleet rohkaisevia (Työhön kuntouttava Green Care Etelä-Suomessa -hanke 2013 – 2014).

Green Care eli luontolähtöinen toiminta

Green Care -käsitteellä tarkoitetaan luonnon tavoitteellista hyödyntämistä ihmisen terveyden, hyvinvoinnin ja elämänlaadun edistämiseksi. Green Care -toiminta yhdistää ihmisen ympäristöönsä ja siinä yhdistyvät ammatillisuus, vastuullisuus ja tavoitteellisuus. Toiminnan hyvinvointivaikutukset syntyvät luonnon elvyttävyyden ja siihen yhdistettävän tekemisen ja yhteisöllisyyden kautta. (VoiMaa! -hanke 2014.) Esimerkiksi luonnossa liikkumalla ihmisen koholla oleva verenpaine, sydämen syke ja lihasjäännitys alenevat ja valkosolujen määrä veressä lisääntyy. Ihmiset myös toipuvat nopeammin sairauksista ja tarvitsevat vähemmän kipulääkitystä, mikäli heillä on mahdollisuus katsella luontoa esittävää kuvaa tai maisemaa. (Sitra & Green Care Finland ry. 2013, Tourula & Raitio 2014.) Niin ikään ylivilkkaiden lasten keskittymiskyvyn ja vuorovaikutustaitojen on havaittu paranevan esimerkiksi eläimillä tapahtuvan terapian ja toiminnan avulla (Laitinen & Mäki-Tuuri 2014).

Luontolähtöisiin menetelmiin kuuluu laajalti erilaisia eläinavusteisuuteen, kuntouttavaan maatilatoimintaan sekä viherympäristöjen kuntouttavaan käyttöön perustuvia menetelmiä, joita voidaan käyttää sekä ennaltaehkäisevästi että kuntouttavasti. (Luonnostaan hyvinvoiva -hanke 2012 – 2014.) Nämä menetelmät ovat viime vuosina saaneet yhä enemmän jalansijaa myös perinteisten terveyden edistämisen ja kuntoutuksen menetelmien rinnalla.

Luonto tukena lasten ja nuorten kasvussa

Enemmistö suomalaisista lapsiperheistä joko asuu tai viettää vapaa-aikansa kaupungeissa ja taajamissa, jolloin lasten ja nuorten luontokokemukset voivat jäädä vähäisiksi ja etäisiksi. Tällöin päiväkodeilla ja kouluilla on entistä tärkeämpi rooli lasten luontosuhteen muodostumisessa. (Sahi 2014.) Luonnossa leikkiminen ja liikkuminen tulisi kuitenkin kuulua jokaisen lapsen perusoikeuksiin. Lapset viihtyvät luonnossa ja keksivät kaikkea kivaa tekemistä luonnon parissa. Luonnossa touhuaminen edistää myös kokonaisvaltaisesti lasten ja nuorten kasvua ja motorista, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä.

Luonto ympäristönä tarjoaa mahdollisuuden rauhoittumiseen, rentoutumiseen, virkistäytymiseen, itsetunnon vahvistumiseen, minäkuvan selkiintymiseen ja stressioireiden helpottumiseen (Polvinen, Pihlajamaa & Berg 2012). Ihmisten on myös havaittu toipuvan nopeammin sairauksista ja tarvitsevan vähemmän kipulääkitystä, kun heillä on ollut mahdollisuus katsella luontomaisemaa tai sitä esittävää luontokuvaa (Sitra & Green Care Finland ry. 2013).

Luonnossa leikkimisen ja liikkumisen mahdollistamista lapsen ja nuoren päivittäisessä elämässä täytyy kuitenkin tukea. Parhaiten se tapahtuu osana lapsen ja nuoren normaalia kasvun ja kehityksen tukemista. Luonnossa leikkimisen ja liikkumisen ohien voidaan tuoda myös uudenlaista

elämyksellisyyttä ja kokemuksellisuutta luontolähtöisten opetussisältöjen ja pedagogisten ratkaisujen kautta. Unohtaa ei myöskään sovi lapsille ja nuorille sekä lapsiperheille suunnattujen sosiaali- ja terveydenhuollon ja vapaa-ajan palveluiden kehittämistä luonto- ja liikuntalähtöisempään suuntaan (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2017).

Lähteet

- Ahola, K., Joensuu, M., Mattila-Holappa, P., Tuisku, K., Vahtera, J. & Virtanen, M. 2014. Mielenterveysyistä työkyvyttömiä nuorten aikuisten tausta. *Suomen Lääkärilehti* 50 – 52 (69); 3441 – 3448.
- Kaikkonen, R., Mäki, P., Hakulinen-Viitanen, T., Markkula, J., Wikström, K., Ovaskainen, M-L., Virtanen, S. & Laatikainen, T. (toim.) 2012. *Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot*. Raportti 16/2012, Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Laitinen, A. & Mäki-Tuuri, S. (toim.) 2014. *Hevoset ja kunta – rajapintoja*. Hevoset ja yhteiskunta -hanke 2012 – 2014.
- Luonnostaan hyvinvoiva -hanke 2012 – 2014. Luonnostaan hyvinvoiva. Esimerkkejä Green Care -toiminnasta Pohjois-Pohjanmaalta. Viitattu 1.9.2017. <http://homer.psk.fi/luonnostaanhyvinvoiva/julkaisu.pdf>
- Myrskylä, P. 2015. Toisen asteen koulutuksesta ja työelämästä syrjään jääneet 2000 – 2013. Teoksessa: Määttä, M. & Määttä, A. (toim.) 2015. Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen. Valtion Selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2015. Viitattu 1.9.2017. http://tietokayttoon.fi/documents/10616/1456483/VNK+16_2015.pdf/2efb35eb-0f6e-4428-93bf-5998df7d983d?version=1.0
- Mäki, P., Hakulinen-Viitanen, T., Kaikkonen, R., Koponen, P., Ovaskainen, M-L., Sipilä, R., Virtanen, S., Laatikainen, T. & LATE -työryhmä (toim.) 2010. Lasten terveys. LATE -tutkimuksen perustulokset lasten kasvusta, kehityksestä, terveydestä, terveystottumuksista ja kasvuympäristöstä. Raportti 2/2010, Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Opetushallitus 2014. *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Viitattu 27.9.2017. http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetushallitus 2016. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016*. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Viitattu 27.9.2017. http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- Polvinen, K., Pihlajamaa, J. & Berg, P. 2012. *Luonnon hyvinvointia lapsille ja nuorille. Kuvauksia luonnon hyvinvointivaikutuksista, palveluista ja malleista palveluiden kehittämiseen*. Kansallinen Hyvinvointiverkosto.

- Sahi, V. 2014. *Koulumetsäopas. Käsikirja koulujen ja päiväkotien lähimetsien käyttöön ja turvaamiseen*. Suomen luonnonsuojeluliitto ry. Helsinki. Viitattu 1.9.2017. <http://www.sll.fi/mita-me-teenme/ymparistokasvatus/koulumetsat/liitetiedostot/Koulumetsaopas2014.pdf>
- Sitra & Green Care Finland ry. 2013. *Vihreää hyvinvointia*. Viitattu 1.9.2017 <https://www.sitra.fi/julkaisut/vihreaa-hyvinvointia/>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2016. *Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma*. Viitattu 1.9.2017. <http://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut/maakuntahankkeet1>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2017. *Liikkuva lapsuus*. OKM:n ja STM:n yhteistyöluopaus. Viitattu 1.9.2017. http://stm.fi/documents/1271139/4948498/Yhteistyolopaus_liikkuva-lapsuus.pdf/f556a588-50e5-4558-b1c9-b61c6e0f82b7
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017. *Kouluterveyskysely 2017*. Viitattu 20.9.2017. https://www.thl.fi/fi/-/kouluterveyskysely-2017-oppilaat-voivat-paremmi-peruskoulun-alaluokilla-kuin-ylaluokilla?redirect=https%3A%2F%2Fwww.thl.fi%2Ffi%2Fajankohtaista%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_m8s4MMkgtyYg%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2-1-2-1%26p_p_col_count%3D1
- Tourula, M. & Raitio, A. 2014. *Terveyttä luonnosta*. Thule Instituutti. Viitattu 27.9.2017. https://issuu.com/hanneleh/docs/terveytt___luonnosta_kirja
- Työhön kuntouttava Green Care Etelä-Suomessa -hanke 2013 – 2014. *Green Care. Työhön kuntouttava toiminta luonnossa. Tietoa maaseututoimijoille ja työhön kuntoutuksen ammattilaisille*.
- VoiMaa! -hanke 2014. *Luonto hyvinvoinnin lähteenä – suomalainen Green Care*. Viitattu 1.9.2017. <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/hankkeet/greencare/voimaa/greencare.pdf>

II TOIMINTAMALLEJA LUONNON HYÖDYNTÄMISESTÄ LASTEN JA NUORTEN KASVUN JA KEHITYKSEN TUKEMISESSA

Seuraavassa esitellään lasten ja nuorten luontolähtöisen toiminnan malleja Forssan seudulta. Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, kuntoutuksen ja vapaa-ajantoiminnan ammattilaisilla on jo käytössä runsaasti luontoon liittyvää osaamista, jonka toivotaan tulevaisuudessa edelleen vahvistuvan ja monipuolistuvan.

Lapset oppivat luonnossa tekemällä ja toimimalla

Lapset ovat innokkaita ja uteliaita uusiin asioihin perehtymisessä. Lap- sen tutustuessa uuteen asiaan mukana oppimisessa ovat mielen lisäksi keho kaikkine aisteineen. Kun tutustuminen tapahtuu omakohtaisen te- kemisen ja kokeilemisen kautta, painuvat havainnot hyvin mieleen, ja uu- den oppiminen tapahtuu lähes itsestään. Myös keskittyminen on täydel- listä, kun lapsi löytää häntä itseään kiinnostavan uuden asian. Nämä asi- at on huomioitu entistä paremmin myös uusissa varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmissa, joissa korostetaan lapsi- ja oppi- laslähtöisten opetusmenetelmien kehittämistä ja oppimisympäristöjen rakentamista.

Kouluopetuksessa oli pitkään käytössä malli, jossa opettajan tehtävänä oli välittää oppilaille tieto, jonka mieleen painamista kokeiden avulla testat- tiin ja arvioitiin. Nykyinen perusopetuksen opetussuunnitelma korostaa sen sijaan oppimisenäkemyksiä, jossa oppilas on itse aktiivinen toimija. Hän ratkaisee ongelmia sekä itsenäisesti että yhdessä muiden kanssa. Tiedollinen ja taidollinen oppiminen nähdään yhtenä osana yksilön kasvua ihmi- senä ja hyvän elämän rakentamista.

Erityisen tärkeää tekemällä ja kokemalla tapahtuva oppiminen on niil- le oppilaille, joille asioiden tiedollinen käsittely ei ole lähtökohtaises- ti luontevaa, vaan oppimiseen tarvitaan muunlaisia oppimisen tapoja ja ympäristöjä.

Lähiluonnon, kasvien ja eläinten parista löytyy runsaasti mahdollisuuksia kokemukselliseen ja innostavaan oppimiseen. Forssan seudulla on runsaasti myös tähän liittyvää osaamista. Seuraavassa kerrotaan Forssan järkivihreän lapsuuden linjauksista ja toteutuksesta varhaiskasvatuk- sessa sekä Tammelan Päiväkoti Haituloiden luonto- ja liikuntapainottei- sestä esiopetuksesta. Jokioisilla puolestaan toimii yksityinen perhepäivä- hoitaja, Tiina Lepo, jonka toiminnassa lähiluonto ja eläimet ovat keskei- sellä sijalla. Forssassa sijaitseva Koijärven ympäristöpainotteinen koulu- päiväkoti on harvinainen ja innostava esimerkki maaseudulle rakenne- tusta uudesta koulurakennuksesta, ja sen myötä syntyneistä uusista kou- lunkäynnin tavoista. Vinkkejä ja vihjeitä ulkona oppimisen tueksi on saa- tu myös Humppilassa sijaitsevalta yläkoululta. Paikallinen luontoyrittäjä, Jouni Palén, kertoo puolestaan kokemuksia lähiluontoon sijoittuvien lei- rikoulujen järjestämisestä.

Tiina Kemppainen, Forssan kaupunki, kasvatus- ja opetuspäällikkö

Tahdosta toteutukseen – järkivihreän lapsuuden linjaukset ja toteutus Forssan varhaiskasvatuksessa

*Äiti, äiti! Mä näin keijukaisen! Se räpytti siipiä, näin.
Sit se lensi pois.
Tuonne! Koivujen taakse!*

Johdanto

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on antaa alle kouluikäisille lapsille valmiuksia koulupolulle ja tulevaan elämään. Maailmassa, jossa muutos on yksi harvoista vakioista ja jossa ei suurelta osin ole vielä edes olemassa ammatteja, joihin tämän päivän lapset tulevat aikuisina hakeutumaan, ei ole itsestäänselvyys, mistä nuo elämän eväät yksityiskohtaisesti koostuvat. Forssan varhaiskasvatuksen yksi merkittävimmistä valinnoista toiminnan keskiöön – ja evääksi varhaiskasvatuslasten reppuihin – on kestävän elämäntavan huomioiminen ja osana sitä luonto-teeman aktiivinen toteuttaminen. Ammatilliset arkihavainnot tukevat teoreettisesti todistettuja

näkemyksiä siitä, että jo lapsena kehittynyt positiivinen luontosuhde tukee lapsen kasvua ja kehitystä ja kantaa monella tavoin tulevaan.

Ihmisen ja luonnon suhteesta sekä luonnon hyvinvointia edistäviä vaikutuksia on tutkittu paljon viime vuosikymmeninä. Koson, Lambergin ja Mäen (2016) kirjallisuuskatsaukseen perustuvan opinnäytetyön mukaan lapsen luontosuhde syntyy luonnossa liikkumalla ja leikkimällä sekä erilaisia luonnonilmiöitä seuraamalla. Aihetta on käsitelty myös Paukkeri (2014) omassa pro gradu -tutkielmassaan. Sen mukaan luonnolla ja hyvällä luontosuhteella on runsaasti terveyttä ja hyvinvointia ja ylläpitäviä vaikutuksia. Hyvän luontosuhteen muodostumista on siis hyvä tukea jo varhain. Näin voidaan edistää myös lapsen hyvinvointia. Koska henkilökohtaiset kokemukset ja elämykset ovat lapsen luontosuhteen kehittymisen perusta, on aikuisten vastuulla mahdollistaa lapsen toimiminen luontoympäristössä - ja Forssan varhaiskasvatuksessa haluamme tuon vastuun omalta osaltamme kantaa.

Luontolähtöinen toiminta niin varhaiskasvatuksen sisältönä kuin menetelmänäkin ei jää pelkästään paikallisen aktiivisuuden varaan, sillä valtakunnallisen ohjausjärjestelmän merkittävimmät asiakirjat sisältävät myös linjauksia ja työntöjä ko. teemaan.

Tässä artikkelissa käydään pääpiirteittäin läpi merkittävimmät ohjausjärjestelmän linjaukset luonto- ja ympäristökasvatuksen osalta sekä esimerkkejä käytännön toteutuksesta luonnon hyödyntämisessä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisesta Forssan varhaiskasvatuksessa.

Tukea laajemmista linjauksista

Varhaiskasvatus koostuu suunnitelmallisen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta, joka tukee toiminnan päämäärää eli kokonaisvaltaisesti hyvinvoivaa lasta. Varhaiskasvatustoimintaan sovelletaan useita lakeja ja normeja, joista merkittävin on 1.8.2015 voimaan tullut Varhaiskasvatuslaki (Laki lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta 580/2015), joka varmistaa varhaiskasvatuksen kansallisen tasalautaisuuden toteutumista. Varhaiskasvatuslaissa määritellään toiminnalle kymmenen tavoitetta, joista kahdeksanteen on kirjattu lapsen ohjaaminen kestävään toimintaan. Varhaiskasvatuslakia ohjausasiakirjana täydentävät *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet* (Opetushallitus, 2016), jotka otettiin käyttöön ensi kertaa 1.8.2017 sekä valtakunnallisia perusteita täydentävät kuntakohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat. Forssassa paikallista suunnitelmaa nimitetään *VoxForssa2017:ksi* ja sen otettiin käyttöön samaan aikaan valtakunnallisten perusteiden kanssa (Forssan kaupunki 2017a).

Varhaiskasvatuksen perusteet määrittelevät varhaiskasvatustoiminnan arvopohjaan kuuluvaksi terveellisen ja kestävä elämäntavan, jossa huomioidaan sosiaalinen, taloudellinen, kulttuurinen sekä ekologinen ulottuvuus. Toiminnalla halutaan luoda pohja ekososiaaliselle sivistykselle,

jotta lapset oppisivat ymmärtämään ekologisen kestävyyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle. (Opetushallitus 2016, 18 – 20.)

VoxForssa2017:ssa on määritelty muun muassa forssalaisen varhaiskasvatuksen pedagogian sydän, Tyykin Tyylin. Toimintavuonna 2017 – 2018 TyykinTyylin erityisinä painoalueina ovat kuusi ällää (Kuvio 1).

Kuvio 1. Tyykin Tyylin kuusi ällää

Kuuden ällän -painoalueen ohella luonto -teeman ja ympäristökasvatuksen merkitys huomioidaan *VoxForssa2017*:ssa varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä ja oppimisen alueita käsiteltäessä. (Forssan kaupunki 2017b.)

Strategia ja toiminnalliset tavoitteet

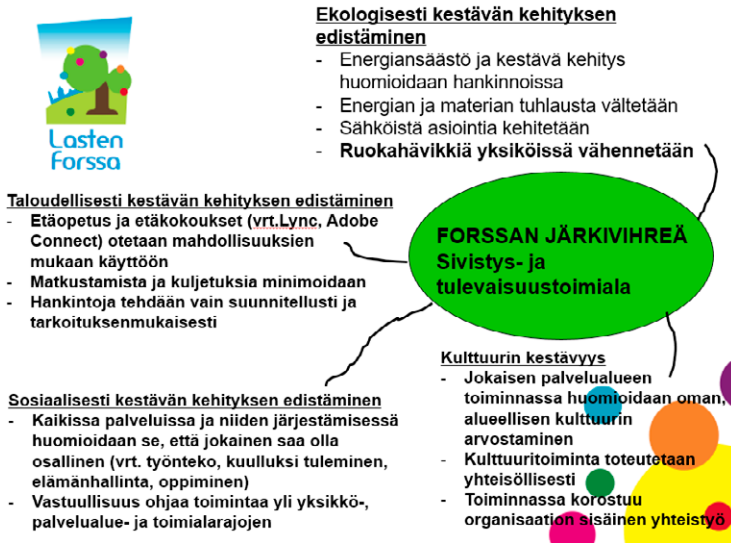
Kansallisen ohjausjärjestelmän ja *VoxForssa2017* ohella Forssan varhaiskasvatustoimintaa ja sen sisältöjä ohjaavat *Forssa – koko elämän väärtti* -kaupunkistrategia (Forssan kaupunki 2016) sekä *LastenForssa* -kaupunkiohjelma (Forssan kaupunki 2017c). Forssan kuntastrategia painottaa kestävä elämäntapaa ja järkivihreitä arvoja. Kaupunkiorganisaation toimialojen määrittelemissä tavoitteissa näkyikin vahvasti vastuullisuuden ja kestävä kehityksen toiminnallistaminen.

Lapsiystävällisyys on merkittävä arvo ja ohjenuora Forssan kaupunkiorganisaatiossa. *LastenForssa* -kaupunkiohjelmassa on määritelty lapsiystävällisyys-käsite sekä forssalainen tapa toimia ja tehdä työtä aikuisena lasten ja nuorten kanssa (Kuvio 2). Ohjelman seitsemän Palvelulupausta konkretisoituvat kaikilla palvelualueilla kunkin palvelun substanssia kunnioittaen.

Kuvio 2. LastenForssan määrittäminen

Yksi koko Sivistus- ja tulevaisuustoimialaa koskeva palvelulupauskonkretisointi on kestävän kehityksen -kokonaisuuden määrittely ja toteuttaminen (Kuvio 3) sekä jokaisen toimialan yksikön itselleen laatima Kestävän kehityksen -suunnitelma.

Kuvio 3. Forssan järkivihreä, Sivistus- ja tulevaisuustoimiala

Haluamme kasvattaa lapsia ja nuoria siten, että he pystyvät nyt ja tulevaisuudessa tekemään järkivihreitä ja resurssiivisaita tekoja ja päätöksiä.

- Sivistysjohtaja Jarmo Pynnönen

Kaupunkistrategian järkivihreyden toiminnallistamisessa sekä kestävän ja liikunnallisen elämäntavan edistämässä varhaiskasvatustoiminnassa on ollut hyvänä tukena monialainen yhteistyö muun muassa teknisen ja ympäristötoimialalla kokoamaa ja kaupunginvaltuustossa hyväksymää Järkivihreää toimintatapaohjetta (Forssan kaupunki 2015) laadittaessa.

Myös vuonna 2015 toteutettu opiskelijayhteistyö HAMKin Kestävän kehityksen -koulutusohjelman kanssa on ollut vaikutuksiltaan merkittävä varhaiskasvatuksen luonto- ja ympäristökasvatuksen edistämässä. Yhteistyö toteutettiin opiskelijakummi-toimintana, jossa tavoitteena oli

kartoittaa kummiyksikkönä olleen päiväkodin nykytilaa kestäväen kehityksen näkökulmasta. Tilanearvion ohella opiskelijat kokosivat tietoa niistä käytänteistä, jotka tukivat ko. päiväkodin kestäväen elämäntavan toteuttamista arjessa. Tiedon kokoaminen tapahtui monimuotoisesti. Yhteistyön tuloksena päiväkodit saivat käyttöönsä sekä kirjallista että kuvallista materiaalia kehittämistyönsä tueksi.

Ajatus hyvä – toteutukseen!

Arjen varhaiskasvatustoiminnassa toteutuvalle luonto- ja ympäristökasvatukselle valtakunnalliset varhaiskasvatuksen ohjausasiakirjat ja Forssan kaupungin omat strategiset linjaukset ovat erinomainen tuki. Luonto- ja ympäristökasvatuksen sekä kestäväen elämäntavan tukemisen vaikuttavuudesta tulee totta kuitenkin vain linjausten ja strategisoiden toteutuksessa käytännössä. Jokaisessa forssalaisessa päiväkodissa ja perhepäivähoitokodissa lapsia ohjataan monin tavoin ympäristön kunnioittamiseen ja luonnossa toimimiseen.

Kaikissa yksiköissä toteutetaan kierrätystä sekä lasten ryhmätiloissa että lähialueiden keräyspisteitä hyödyntäen. Usein kuulee lasten huoltajien kommentteja siitä, kuinka alle kouluikäiset lapset ovat tuoneet kierrättämisen heille kotiin! Kierrätyksen tiimoilta on varhaiskasvatuslasten käyttöön toteutettu yhteistyössä paikallisen jätehuollon yrityksen sekä ICT- ja mainosalan yrityksen kanssa ”Pallon pelastus” -tietokonepeli, joka opastaa kierrätyksen toteuttamiseen hausalla ja kohderyhmäänsä viehättävällä tavalla. Peli on selainpohjainen ja lapset voivat pelata sitä perheineen myös kotona.

Varhaiskasvatukseen kuuluu vahvasti lasten osallisuuden tukeminen, jota toteutetaan muun muassa ottamalla lapset mukaan päiväkotien hankintojen tekemiseen. Ko. yhteydessä lapsille opetetaan vastuullista kuluttamista ja tarkoituksenmukaisesti myös kulutuksen välttämistä. Esimerkkinä edellä esitetystä voidaan pitää elokuussa 2017 varhaiskasvatuksessa lanseerattua Luku-Nalle -projektia, jonka tarkoituksena on etenkin ääneen lukemisen edistäminen niin varhaiskasvatuksessa kuin lasten kotonakin. Projektin tiimoilta varhaiskasvatuksen lapsiryhmät hankkivat kirpputorilta pehmonallen, puhdistavat sen asianmukaisesti ja tuunaavat sen haluamallaan tavalla, jonka jälkeen nalle kiertää lasten mukana kodeissa todistamassa erilaisia tapoja lukea ääneen. Luku-Nallen kotivierailut kootaan sähköisiin kuvapäiväkirjoihin.

Päiväkodeissa ja perhepäiväkodeissa lapset ovat mukana erilaisissa istutustöissä. Kukkapenkit, kasvimaat ja siemenistä kasvatetut kasvit ovat ympäristön vihreyttä lisäävää toimintaa, joka on kirjattu toiminnalliseksi tavoitteeksi varhaiskasvatuksen vuoden 2017 talousarvioon.

Merkittävä luonto- ja ympäristökasvatuksen foorumi forssalaisessa varhaiskasvatuksessa ovat esiopetuksen Luonto-liikunta -ryhmät. Näiden vuodesta 2015 toimineet ryhmät toimivat päivittäisenä esiopetusaikana

pääsääntöisesti ulkona. Valitsemisinaan metsäpaikoissa eli omissa ”ryhmätiloissaan” esioppilaat leikkivät, tutkivat, ratkaisevat ongelmia – eli tekevät luonnossa kaikkea sitä, mitä esiopetuksen opetussuunnitelmaan on kirjattu. Luonto-liikunta -esiopetuksesta saadut erinomaiset kokemukset ovat vaikuttaneet siihen, että päivittäistä pidempää toimintaa ulkona luontoympäristössä järjestetään tulevaisuudessa mahdollisesti myös varhaiskasvatuksen pienemmille lapsille.

Kirsi Fabritius

Kirsi Fabritius

Salla Koski

Lapsen mahdollisuutta luontoelämyksiin halutaan tukea Forssassa myös yli kaupungin oman toiminnan. Syksyllä 2017 on aloitettu Yhdessä! -lapsi-aikuinen -vuorovaikutusta tukeva kokeilu, jossa eri sisältöisiä toimintaseteleitä huoltajalle ja hänen lapselleen luovuttamalla tarjotaan toiminnallisia interventioita heidän yhdessäoloonsa. Koska luonnossa toimiminen sopii ko. konseptiin erinomaisesti, toimintasetelien toimittajina on myös paikallisia luontoalan yrittäjiä ja niiden sisältöinä erilaisia luontoon liittyviä toimintoja ja elämyksiä.

Retkeilyä ja metsäilyä mörreillen ja ilman

Vaikka alle esiopetusikäisille lapsille ei Forssan varhaiskasvatuksessa vielä omia luontoryhmiä toiminnassa olekaan, on luonnossa liikkuminen arkipäivää kaikissa päiväkodeissa ja kaikissa lapsiryhmissä.

Varhaiskasvatuksen retkeilyn, luontosuhteen kehittämisen ja luonnossa toimimiseen ohjaamisen menetelmänä on Forssassa käytetty lukuisten muiden Suomen kuntien tavoin jo vuosikymmeniä Suomen Ladun Metsämörri-konseptin suomenkielisiä aineistoja. Voidaan sanoa, että mörreily on forssalaisen varhaiskasvatuksen luonto- ja ympäristökasvatuksen kivijalka.

Metsämörri-satuhahmo (Kuva 1) on johdattanut ja johdattaa edelleen vuosittain varhaiskasvatuksen lapsia erilaisten luonto- ja metsäaiheisten laulujen, leikkien ja lorujen sekä tehtävien innoittamana leikkimään, tutkimaan ja oppimaan lähiluontoon. Metsämörri-toiminnan yhtenä vahvuutena on sadun ja mielikuvittelun liittyminen oleellisesti lasten toiminnan

kautta saamiin luontokokemuksiin. Jokaisessa Forssan päiväkodissa on työntekijöitä, jotka ovat kouluttautuneet Metsämörri-ohjaajiksi.

Toki varhaiskasvatuksessa retkeillään lasten kanssa myös mörreilyn ulkopuolella. Jokaisella päiväkodilla on valittuna lähimetsä, jossa vierailaan viikoittain leikkimässä ja oppimassa.

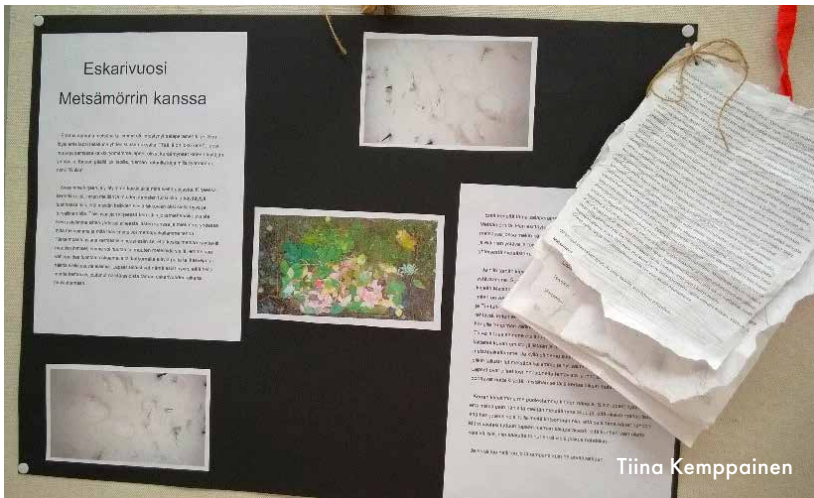

Tina Iivanainen

Tiina Kempainen

Kuva 1. Metsämörri-satuhahmo

Tiina Kempainen

Lopuksi

Se mitä maailma on ollut, on nyt ja tulee olemaan, vaatii ja tulee vaatimaan ihmisen henkistä ja fyysistä hyvinvointia, joka kumpuaa terveestä itsetunnosta ja kyvystä olla vuorovaikutuksessa toisten sekä ympäristön kanssa. Niinpä ekososiaalisen sivistyksen idea elämän edellytysten turvaamisesta ja ihmisoikeuksien luottamattomuudesta, vastuun ja vapauden tasapainosta ja huolenpito kaikesta elävästä on hyvä linjaus noudatettavaksi myös varhaiskasvatustyössä. Kompleksisessa maailmassa, jossa teknologian kehitys kiihtyy ja tarpeet muun muassa kuvanlukutaidolle kasvavat edelleen, ovat keskittymistä ja oleellisen ääreen pysähtymistä vaativat, ongelmanratkaisutaitoja edistävät ja mielikuvitusta ruokkivat luontokokemukset yksi tie ymmärrykseen ja selviytymiseen. Avaimia huomisen oviin.

*Äiti, äiti! Mä näin keijukaisen! Se räpytti siipiä, näin.
Sit se lensi pois. Tuonne! Koivujen taakse.*

Viisivuotias poika hyppeli haltioituneena vihreältä mättäältä toiselle käsiään siipien lentoa mukaillen. Ja minä tiesin, ettei hänestä olisi huolta. Hänen siipensä kantaisivat kyllä.

Lähteet

- Forssan kaupunki 2015. *Järkivihreä toimintatapaohje 2015*. Kaupunginvaltuusto 14.12.2015, § 86.
- Forssan kaupunki 2016. Forssa – koko elämän väärtti. Forssan kaupunkistrategia 2016.
- Forssan kaupunki 2017a. VoxForssa2017. Forssan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017.
- Forssan kaupunki 2017b. Forssan kaupungin talousarvio vuodelle 2017. Sivistys- ja tulevaisuuslautakunta, 30.5.2017, § 40.
- Forssan kaupunki 2017c. LastenForssa -kaupunkiohjelma. Viitattu 21.9.2017. <http://lastenforssa.fi/>
- Koso E, Lamberg E & Mäki J. 2016. Luonnon vaikutuksia lasten ja nuorten terveyteen. Turun Ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö AMK.
- Laki lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta 580/2015. Viitattu 1.9.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150580>
- Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17. http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- Paukkeri K. 2014. Näkymiä lapsen luontosuhteeseen ja luonnon hyvinvointivaikutuksiin. Oulun yliopisto, Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu -tutkielma.

Tuulia Kannisto, Päiväkoti Haitulat, lastentarhanopettaja

Luontoa, liikuntaa ja eskaria Tammelassa

Tammelan Päiväkoti Haituloiden luonto- ja liikuntaryhmä Ilveksissä viettää tavallista touhukasta päiväkotielämää. Kerran viikossa ryhmä työskentelee päiväkodin sisätiloissa ja muina päivinä liikuntakeskuksen ympäristössä ulkona. Liikuntakeskuksella on hyvät puitteet talvi- ja kesäliikunnalle. Liikuntakeskusta ympäröi metsä, jossa sijaitsee kotamme. Valtaosan eskaripäivistä vietämme omalla metsäpaikallamme.

Tuulia Kannisto

Luonto haastaa ja houkuttelee joka päivä lapsia, mutta ei pakota mihinkään. Motoriset taidot kehittyvät leikin ja liikkumisen lomassa vaihtelevassa maastossa. Leluja valmistetaan itse sahoja, vasaroita tai vaikka neuvoja ja lankoja käyttäen. Vauhdikkaille juoksu- ja roolileikeille on tilaa. Omat majat, tutkimusmatkailu-, metsästys- ja erilaiset koti- ja eläintenhoitoleikit ovat suosittuja joka vuosi. Lapset kokevat metsäpaikan vahvasti omakseen, koska ympäristöään voi muokata ja rakentaa mieleisekseen. Ryhmällä on metsässä myös muovisia leluja ym., mutta nämä harvemmin innostavat lapsia leikkimään. Lasten mielenkiinto on ympäristössä ja luonnonmateriaaleissa, joita voi tarvittaessa työstää itse.

Ann-Mari Moisander

Eskarissa pitää olla riittävästi aikaa lasten omille leikeille ja puuhasteluille. Omien havaintojen tekeminen ei onnistu kiireessä. Vaikka metsässä on loputon mahdollisuus seikkailuun, on kolikon toisella puolella rauha, harmonia ja seesteisyys. On mahdollisuus keskittyä omiin tekemisiinsä pitkäksi ajaksi tai vain olla. Voi vaikka pötkötellä riippukeinussa ja kuunnella metsän ääniä ja katsoa, miten auringonvalo kajastaa puiden lomasta. Luonto vie metsään menijän rajattomine mahdollisuuksineen mennessään. Aika menee kuin siivillä ja mieli on virkeä.

Lapsilla mahdollisuus vaikuttaa luonto-opetuksen sisältöihin ja toteutukseen

Luontoeskarissa oppiminen on vahvasti sidoksissa luontoon, leikkiin ja iloon. Opetuksen pohjana käytetään lasten ideoita ja mielenkiinnon kohteita. Lasten ideat ja ajatukset kootaan yhteisissä neuvotteluissa muistiin. Ajatuksista muovataan yhteisiä projekteja, joissa toiminta suunnitellaan

ja toteutetaan yhdessä. Jokainen lapsi kirjaa pienen merkinnän omaan kalenteriinsa näistä suunnitelmista. Valtaosa lasten mielenkiinnon kohteista liittyy luontolöytöihin. Luonnosta halutaan myös nauttia retkeilemällä. Parasta lasten mielestä on, kun valmistetaan ruokaa ja nukutaan päiväunetkin metsässä. Ulkoilmaelämä on lapsista iloinen asia.

Aikuiset huolehtivat, että lapset ovat tekemisen keskiössä. Lapsilla annetaan mahdollisuus kokeilla sekä osoittaa omaa osaamistaan ja tietämystään. Jotta jokainen lapsi tuntisi olevansa tärkeä ryhmän jäsen, tulee toiminta suunnitella niin, että lapset opastavat ja auttavat toisiaan. Myönteinen ja toisia arvostava ilmapiiri on tärkein oppimisympäristö. Myönteistä ilmapiiriä luomme yhteisleikeillä, juhlilla ja partiomaisella toiminnalla. Partiomaisessa toiminnassa lapset ratkovat pienryhmissä erilaisia tehtäviä, jolloin korostuvat yhteistyö-, käden- ja ongelmanratkaisutaidot (kuvat alla).

Ann-Mari Moisander

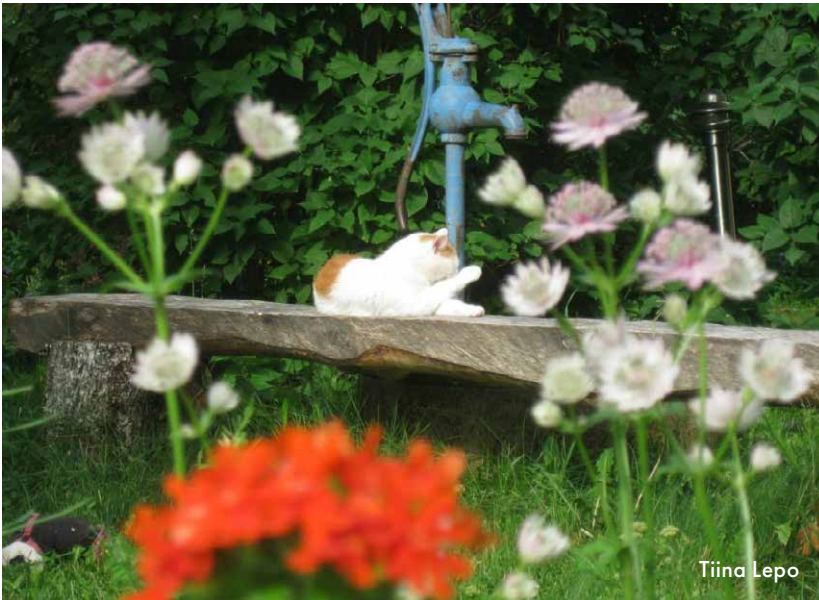
Tuulia Kannisto

Luonnossa oppiminen on vahvasti sidottu aisteihin ja elämyksiin. Oppiminen ei ole hajutonta eikä mautonta, vaan se tuntuu koko kehossa. Senttimetrin kerros lunta, täydellinen keppi, iso kuralätäkkö tai syksyn viimeiset vademat, voivat tarjota huikeita elämyksiä ja kokemuksia. Metsässä seikkailun mahdollisuus on aina läsnä. Luonto itsessään innostaa lapsia. Vuodesta toiseen lapset ovat kiinnostuneita luonnonsuojelusta, eläimistä ja marjoista. Lapset kokevat tärkeänä sen, että luontopaikallamme ei ole roskia eikä lasinsiruja. Mitään sellaista ei saa olla, mikä vahingoittaisi metsän eläimiä. Toisaalta oraville on tuotu metsään tammenterhoja, metsämörrille eväitä ja linnuille siemeniä, jotta pärjäisivät talvella. Linnuille on rakennettu pönttöjä. Metsässä lapsia ihastuttavat marjat, joita voi kerätä. Useat myös haluavat päästä maistamaan hunajaa, kuusenkerkkiä ja ketunleipiä.

Uusia asioita opitaan itse tekemällä, tutkimalla ja kokeilemalla. Kun lapsi on paikallaan pöydän ja tuolin välissä, keskittymisaika on lyhempi. Lupa liikkumiseen saa lapsen työskentelemään pidempään. Siksi harjoittelemme paljon äidinkieltä ja matematiikkaakin metsässä. Kun lapsi saa tehdä itse, on työskenteleminen hänestä mielenkiintoista. Kuusivuotiaat ovat innokkaita puuhailijoita, ja osaavat jo monenlaista. Vaikka olemme luontoja liikuntaryhmä, myös sisätiloissa työskentely on tärkeää. Sisällä mm. harjoittelemme kynätyöskentelyä, pelaamme lautapelejä, musisoimme ja jatkamme tutkimustehtäviämme. Sisätiloissa voimme äidinkielen tai matematiikan saralla tehdä paljon toistoja lyhyessä ajassa, joka ulkona ei onnistuisi. Ympäristöjen ja oppimateriaalien monipuolisuudella pyrimme tarjoamaan lapsille monenlaisia tapoja oppia.

Tiina Lepo, Varpuskoto, yksityinen perhepäivähoitaja
www.facebook.com/varpuskodossa, www.pole.mbnet.fi

Varpuskoto – luontopainotteista perhepäivähoitoa Jokioisilla

Olen toiminut yrittäjänä ja yksityisenä perhepäivähoitajana vuodesta 2012 alkaen. Ostin toimintaan soveltuvan kiinteistön Jokioisilta. Tilan eläimet on valikoitu toimintaani sopiviksi, siksi meillä on vain rauhallisia ja kesyjä eläimiä, jotka ovat lapsiin ja runsaaseen käsittelyyn tottuneita.

Luonto ja eläimet ovat läsnä toiminnassamme monessakin mielessä. Keväällä kylvämme siemeniä, joita kastelemme ja hoidamme lasten kanssa. Loppukesästä ja syksyllä syömme kasvun aikaansaamia tuotoksia. Hoidamme yhdessä eläimiämme, tarkkailemme luonnon ilmiöitä ja käytämme paljon luonnon materiaaleja tekemissämme askarteluissa ja käsitöissä. Luonnosta saamme helposti materiaalin niin matemaattisiin toimintoihin kuin värioppiin ja tietysti liikunnalliseen orientaatioon, puhumattakaan luonnon pysykkisistä vaikutuksista lasten kasvulle ja kehitykselle.

Asiakaskyselyistä saatujen palautteiden mukaan juurikin luonto ja eläimet muodostavat ison osan lasten viihtyvyyttä perhepäivähoidossamme. Olen myös kuullut vierailevilta pienryhmiltä, että meille on helppoa

tulla ja astua joukkoon mukaan, koska yhteishenki on levollinen ja avoin. Tämä johtuu uskoakseni isolta osin luonnon ja eläinten aikaansaamasta vaikutuksesta.

Luontoajattelu on mukana myös kulutustottumuksissa. Kierrätämme paljon, käytämme ekopesuaineita ja syömme kotimaista ruokaa, mieluiten lähituottajilta hankittuna ja jos mahdollista luomuna. Olen saanut toiminnastani Järkivihreän kunniakirjan vuonna 2014 Forssan kaupungilta, mikä oli minulle todella suuri kunnia.

Pidän myös kerhoja ja leirejä lapsille eläintemme parissa, luonnon helmassa. Toimimme tällä hetkellä tukiperheenä lapselle ja nuorelle sekä olemme valmiudessa ottaa kriisisijoituksen lapsia.

Olen vähitellen siirtymässä tuottamaan sosiaalipalveluita, jotka vastaavat perhehoidon sekä toiminnallisen viriketoiminnan tarpeisiin. Koen sen kutsumuksekseni, olenhan neljännen polven perhehoitaja. Maaseutu ympäristönä, luonto sekä eläimet, ovat osoittautuneet meilläkin tukiperhetoinnassa korvaamattomiksi apuvälineiksi. Omalta osaltaan ne ovat tukenneet myös omaa työhyvinvointia heijastuen sitä kautta myös lasten ja heidän vanhempinsa hyvinvointiin ja jaksamiseen.

Tiina Lepo

Paula Numminen, Kojjärven koulu-päiväkoti, luokanopettaja

Kojjärven ympäristöpainotteinen koulu-päiväkoti

Paula Numminen

Johdanto

Luonnostaan lahjakkaat -kannatusyhdistyksen koululle luotsaama slogan tiivistää olennaisimman: Kojjärven koululaisilla on luonto lähellä. Meillä on avoimet ovet luontoon joka hetki.

Marraskuussa 2016 Kojjärven koulu-päiväkoti sai FEE Suomen eli entisen Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry:n (2017) myöntämän ympäristökasvatusalan tunnustuspalkinnon. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun tunnustuspalkinto sen historian aikana myönnettiin oppilaitokselle. Tässä artikkelissa esittelen Kojjärven koulun ympäristöpainotteisen pedagogiikan alkutaivalta, toimintakulttuuria ja tulevaisuuden tavoitteita.

Koululaiset luontoelämysten äärellä

Koijärven koulu-päiväkoti aloitti toimintansa tammikuussa 2015 vasta valmistuneessa ekokoulurakennuksessa Pohjois-Forsassa. Koulun puolella on tällä hetkellä (toukokuu 2017) 65 oppilasta ja päiväkodin puolella 50 lasta. Henkilökuntaan kuuluu 18 työntekijää. Opiskelijaharjoittelijat tuovat oman lisänsä arkeemme. Ekologisten ratkaisujen, toimivien tilojen ja laajan piha-alueen lisäksi parasta uudessa koulu-päiväkodissämme on sen sijainti keskellä metsä- ja peltomaisemaa monimuotoisen luonnon välittömässä läheisyydessä. Lähiympäristössä on monen eri alan maataloustuotantoa, luomutiloja, metsätiloja, luontokohteita, vesistöjä ja virkistysalueita.

Ylös pulpetista ja ulos oppimaan, eli uuden opetussuunnitelman mukainen toiminta, on täällä helppo toteuttaa. Talkootyöllä ja yhteisöllisyyden hengessä rakennettu piha-alue tarjoaa itsessään monia mahdollisuuksia kokea ja elää luontoa todeksi. Pihan leikki- ja pelialueet ovat ahkerassa käytössä. Piha-alueen metsikössä on laavu. Kasvimaa on luotu, ja hedelmäpuut ja marjapensaat on istutettu. Jokaisesta luokasta on oma uloskäynti katetulle terassille, jossa on mahdollisuus pitää ulkotunteja (Kuva 1).

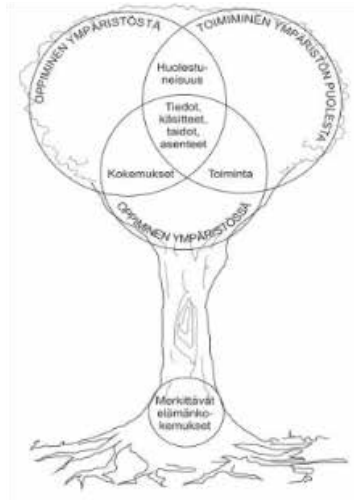
Kuva 1. Luokkahuone

Koulumaailman digitalisoituminen ja mobiililaitteet tuovat uusia ulottuvuuksia ja mahdollisuuksia pedagogiikkaan. Esimerkiksi luonnossa työskentelyn dokumentointi tulee aivan uudelle tasolle käytössä olevien iPadiemme avulla.

Ulos oppimaan on siis helppo lähteä! Arjen luonto on lapsiamme lähellä.

Meidän mallimme luontolähtöiseen pedagogiikkaan

Ympäristökasvatuksen toteuttamisen perustaksi on useita erilaisia teoreettisia malleja. Joy A. Palmerin kehittämä ympäristökasvatusmalli, niin sanottu Palmerin puumalli (Kuva 2), on yksi yleisimmin sovelletuista ympäristökasvatusmalleista. Palmerin mallin mukaan ympäristökasvatuksen pitäisi tapahtua samanaikaisesti ja yhtä vahvasti kolmella tasolla. Hyvään ympäristökasvatukseen kuuluu oppiminen ympäristössä ja ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta.

Kuva 2. Palmerin puumalli (Palmer 1998 & Cantell 2004)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2014) kestävä hyvinvointi ja ekososiaalinen sivistys on nostettu keskeisiksi oppimistavoitteiksi. Paikallisella tasolla *Järkivihreä Forssa 2015* -kaupunkistrategia (Forssan kaupunki 2015) viitoittaa tietämme. Arjen valinnoillaan ja toimillaan koulu ilmentää vastuullista suhtautumista ympäristöön. Yhtenä tavoitteena on irrottautua istuvasta elämäntavasta. Näin ollen luonnossa ja luonnosta oppiminen, luonnon arvostaminen, luonnosta nauttiminen ja kokemusten tuottaminen ovat entistäkin tärkeämpi osa opettamisen ja kasvattamisen työskentelyä.

Parivuotisen toimintamme aikana olemme edenneet pienin askelin ja luoneet perustaa mahdollisimman monipuoliselle ympäristökasvatus toiminnalle. Opetuksen toteutuksessa on mukana erityisesti luonto ja ympäröivän yhteisön kanssa tehtävä yhteistyö, joka alkoi jo koulun suunnittelu- ja rakennusvaiheessa.

Opetuksen toteuttaminen ulkona luonnossa on osa koulumme arkirutiineja. Se voi toteutua pieninä hetkinä tai pidempinä retkinä ja oppimiskokonaisuuksina. Ulkona luonnossa työskentely helposti ylittää oppiainekohdattavia rajoja, jolloin oppimiskokonaisuudet muodostuvat laajoiksi. Ulkona

työskentely ei vaadi auringonpaistetta ja lämpöasteita, vaan ulos lähde-
tään rohkeasti monenlaisessa säässä. Luonnossa työskentelyn ei tarvitse
eikä aina pidä olla tieteellistä tutkimusta tai faktojen etsintää, vaan luon-
nossa työskentelyllä on paljon muitakin tavoitteita. Vapaalle leikille jätet-
tävää aikaa ei pidä unohtaa. Myönteisyys, innovatiivisuus ja ilo ovat avain-
sanoja, kun tarkastellaan ulkona toteutunutta opetusta.

Metsässä toteutetaan paljon muutakin kuin ympäristöopin tai liikunnan
sisältöjä. Metsä taipuu oppimisolustaksi ympäristötaiteteosten Taidepo-
lulle, matematiikan mittayksiköiden havainnollistamiseen, adjektiivien ja
vastakohtien opiskeluun tai luovan kirjoittamisen virikkeeksi vain pienen
hipauksen verran esimerkkejä antaakseni. Lapsen mielikuvitus ja kekseli-
äisyys on rajaton: pakkaspäivänä metsässä lumen keskelläkin lapsi löy-
tää pehmeän ja kovan, karhean ja sileän, värikkään ja värittömän. Huisan
hienoja hetkiä koimme todentaessamme oppilaiden kanssa uusinta tutki-
mustietoa puiden keskinäisestä viestinnästä: se kiehtoi oppilaita suuresti
paitsi tiedollisesti myös saaden mielikuvituksen liikkumaan uusiin ulot-
tuvuuksiin. Ulkona oppimisen tueksi ja omaan opetukseen sovellettavaksi
on saatavilla hyvää materiaalia sekä netissä että kirjallisuudessa, joten
kaikkea ei tarvitse aina keksiä itse.

Myös koulun lähiympäristö suo monipuoliset mahdollisuudet. Verkosto-
ja yhteistyötahojen kanssa on luotu ja vierailut eri kohteisiin on aloitettu.
Toteutamme vierailut lähitaloille (Kuva 3) suunnittelemamme vuosikalen-
terin mukaisesti. Samoin toteutuvat retket ja vierailut paitsi seutukunnal-
lisiin luontokohteisiin myös muihin ympäristökasvatusta tukeviin kohteis-
iin. Kansainvälistä osaamista ammensimme Comenius-projektissa, jon-
ka teemana oli Animals for the Planet. Ensimmäisen tilavierailun teimme
vastikään Kivistön lammastilalle Matkuun. Monipuolinen ohjelma lampo-
lassa ja oppilaiden etukäteen tekemä tutkimustyö loi hienot puitteet onnis-
tuneelle elämykselle: tästä on hyvä jatkaa seuraaviin vierailuihin.

Paula Numminen

Kuva 3. Vierailu lähitalolle

Koululle tuomme moniammatillista osaamista vierailijoiden ja erilaisten projektien ja teemapäivien avulla. Mielenkiintoisia tuokioita olemme viettäneet mm. dinosaurustaiteilijan, lemmikkikuningasboan ja susilähettilään kanssa. Tänä keväänä toteutimme ensimmäisen kerran koululla tipuhautomo -projektin, joka oli melkoinen elämys oppilaille (Kuva 4). Saimme seurata, miten tapahtuu kehitys munista kananpoikasiksi.

Kuva 4. Tipuhautomo

Toukokuun ajan kanit Korpisaaren Pähkinä ja Loviisa Lassintytär ovat tuoneet aivan oman arkea ilahduttavan mausteensa oppilaiden koulupäiviin.

Ensimmäisen sadon korjasimme kasvimaaltamme viime syksynä. Samalla aloitimme vuotuisen sadonkorjuujuhlaperinteen. Tunnelma ensimmäisessä koko koulu-päiväkodin sadonkorjuujuhlassa oli käsin kosketeltavan juhlallinen: kaikki olivat tehneet oman osansa kasvimaan perustamisesta ja kasvien kasvattamisesta lähtien, ja sadonkorjuun jälkeen lapset pilkkoiivat, säilöivät ja leipoivat sadon tuotoksista yhteisen juhlan antimet. Koulu-päiväkodin ruokalan eli Ravintola Porkkanan vieressä oleva opetuskeittiö Pikku Porkkana on näiden puuhien päänäyttämö (Kuva 5). Siellä onnistuu myös eväiden valmistus metsäretkiä varten ympäri vuoden mainiosti. Itse leivotut suolaiset ja makeat maistuvat jokaiselle luonnon keskellä!

Kuva 5. Ravintola Porkkana

Koulun käytäntöihin kuuluvat myös oppilaiden luomat Vihreät tavat. Oma, jatkuvasti kehitettävä vuosikalenteri, työkalunamme toteutamme ympäristöpainotteista pedagogiikkaa. Edellä olen kuvaillut tähänastista toimintaamme, mutta katse on jo tulevassa. Uusia ideoita ja kehittämiskohteita on toteuttamista vailla ja arkemme tulee jatkumaan työntäyteisenä tulevinakin vuosina.

Kasvatus- ja opetustyössämme toimimme suunnitelmallisesti omaa työtämme arvioiden ja oppilailta palautetta keräten. Pyrimme tuomaan kestävän kehityksen näkökulman ja todellisuuden arjen toimintoihin. Luonnon monimuotoisuutta ylläpitäen ja kunnioittaen haluamme antaa myönteisen näkökulman ja jättää ekologisen kädenjäljen.

Lähteet

FEE Suomi. Viitattu 19.6.2017. <https://www.feesuomi.fi/>

Forssan kaupunki 2015. *Järkivihreä Forssa -kaupunkistrategia 2015*.

Opetushallitus 2014. *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Viitattu 19.6.2017. http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.p

Palmerin puumalli. Viitattu 19.6.2017. <http://blogs.helsinki.fi/ymparistokasvatus/ymparistokasvatuksen-teorioita/puumalli/>

Maria Kemppainen, Humpilan yläaste, rehtori

Ulkona oppiminen yläkoulussa Humpilassa

Uusi peruskoulun opetussuunnitelma (2016) korostaa yhteisöllisyyttä ja yhdessä oppimista. Opetussuunnitelman oppimistavoitteet ovat laaja-alaiset, oppimiskokonaisuudet monialaiset ja pedagogisena lähestymistapana ilmiöpohjaisuus. Ilmiöpohjaisen opetuksen ja oppimisen ideana on useimmiten oppiainerajojen rikkominen ja tutkivaa ote oppimiseen.

Humpilan yläkoulussa ilmiöpohjaista opetusta on toteutettu mm. biologian tunneilla. Tällöin koko luokka on lähtenyt yhdessä opettajan kanssa ulos läheisille luontoalueille opiskelemaan ja oppimaan. Luonnossa pidettyjen oppituntien hyötyjä ja haasteita on koottu alla oleviin taulukoihin.

Hyötyjä

Kaikki oppilaat lähtevät mielellään ulos luokasta. Biologia on ulkoilmaopen unelma-aine!

Erlaisia tehtäviä on helppo keksiä, kaikki aistit voi ottaa käyttöön. Kokeenkin voi pitää metsässä.

Motivaation syntymisen myötä keskittyminen on helppoa. Elämyksiä syntyy!

Oppilaat ovat avoimia ja rupattelevat työn touhussa niitä näitä. Roolit unohtuvat hetkeksi.

Hankalat asiat on helpompi kohdata, kun samalla voi hypistellä sammalia.

Yläkoulukaan ei ole pelkkää aineenopiskelua: erilaisille ryhmäytymistehtäville luonto tarjoaa hienot puitteet. Myös kotiseututuntemus karttuu ja oma identiteetti vahvistuu.

Haasteita

Oppilaat on hyvä tuntea etukäteen. Opettajalla on oltava luottamus siihen, että oppilaat seuraavat ohjausta.

Oppilaiden tulee tietää metsäretkestä viimeistään edellisenä päivänä. Tehtävänannot luokassa etukäteen ja ne otetaan kirjallisina mukaan ulkotunnille. Aikaa pitää yleensä varata vähintään kaksoistunti.

Tarvittava apuvälineistö, kenen vastuulla, kuka huolehtii?

Hammastääkärikäynnit, myöhästelijät, välituntivalvonnat, ruokailut, sairaudet ja pelot yms. liikkuvat teki-
jät. Säystä ei suunnitteluvaiheessa vielä tietoa.

Ulkona oppilaiden huomio ja kiinnostus kohdistuvat helposti muualle, eikä mikään mene koskaan ihan suunnitelmien mukaan. Tarvitaan joustavaa reagointia tilanteisiin.

Jouni Palén, Erärenki

www.erarenki.fi

Koulun retket yhteisvoimin

Johdanto

Luontoretkestä tulee varmemmin onnistunut kokemus yhteistyössä ryhmän ja sen tavoitteet tuntevan kasvattajan sekä retken kohteen kompassuskivineen tuntevan luonto-oppaan kanssa. Ryhmän kanssa liikkueissa joudutaan suunnittelemaan monia asioita. Luontokohteisiin mennessä turvallisen retken varmistaminen edellyttää maaston tuntemista ja tietämystä kohteiden mahdollisuuksista ja vaaroista. Toisaalta myös osallistujien tuntemus on ensiarvoisen tärkeää eikä kasvatustyössä voi sivuuttaa opetuksellisiakaan tavoitteita.

Luontoyrittäjä voi tuoda aineettoman antinsa lisäksi myös esimerkiksi luontoliikuntaan välineitä, joihin kouluilla tai päiväkodeilla ei ole mahdollisuuksia. Tässä artikkelissa on kuvattu joitakin tuotemaisia lähtökohtia koulun ja yrityksen yhteistyöhön sekä kokemuksia toteutuneilta retkiltä.

Luokkaretkelle

Tarja Salmi

Liikkumista ja tekemistä kansallispuiston luonnossa sekä evästauko kera maatilavierailun: siinä lyhyesti yksi tyypillinen kehys tekemillemme luokkaretkille. Retkeen käytettävissä oleva aika, toiveet ja varhaiskasvattajien tietämys lapsista on toinen kehys luontoluokkaretken suunnitteluun.

Perusaineiksina ovat luonnonarvojen läsnäolo ja kunnioitus, puhdas ympäristö sekä iloinen rauhoittuminen. Retkeen kuuluu liikkumista lihasvoimalla patikoiden, meloen tai vaikka lumikengillä paikasta toiseen. Matkalla on varmasti jotakin pysyvää katsottavaa, mutta myös yllätyksellistä, ainutkertaista koettavaa. Kahta samanlaista retkeä ei ole, vaikka kuljettu reitti olisikin sama.

Sadetihkuinen ilma ja luokkaretken leiripaikalla olimme tehneet telttakankaasta katokset sateen ja tuulen suojaksi. Eväänä nuotiotulella paistetut makkarat ja piirakat mehujen kera. Kolme-neljä lasta samassa heidän yhdessä tekemässään pesässä eväitä syömässä. Ei ollut kovaa kiirettä minnekään eikä kostea ilma pilaa ollenkaan kaikkea.

Perillä on mainio sanoa saapumisesta johonkin. Määränpää tarkoittaa jonkinasteista pysähtymistä ja toisenlaista tekemistä. Eväshetki tai ruokailu on varmasti odotettu ”perillä” oleva juttu. Retkitaitoja kuten oman majoitteen pystytys, tulenteko, onkiminen jne. on mielekästä tekemiseen sopivalla leirialueella. Maatilalla eläimet ovat vastustamaton vetonaula ja tilan töiden kokeilu suosittua. Perunan istutus tai sen kaivaminen maasta ei ole jokaiselle lapselle tuttua.

Aikataulun tyhjä aika on luontoretkellä myös tärkeä. Mahdollisuus leikille, jonkin asian pidempi kokeminen, hiljentyminen ja lepääminen riippumatossa tai omatekemässä majoitteessa. Tätä aikaa ei luontoretkellä ole tarkoituksenmukaista pyhittää matkapuhelimen tai korvanappeihin tulevan musiikin maailmaan, vaikkakin elektroniikan käyttö on koulun lähtökohdista sovittava asia.

Eräälle luokkaretkelle lähtiessä oli luokan kesken sovittu omien puhelimien jäävän koululle. Tarpeellisen määrän kuvia hoiti opettaja ja sai kuvaukseen kameraa lainata oppilaatkin. Leiripaikalla mäntyisessä niemessä eväät oli syöty ja aikaa eteenpäin lähtöön oli vielä aika tovi. Vaan eipä ollut tekemisestä puutetta ja oma tekeminen pääsi valloilleen. Erilaisia leikkejä eikä nähdäkseni kukaan jäänyt sivuun niistä. Kyllä löysää aikaakin on hyvä retkellä olla.

Ikimuistoinen luokkaretki – se varmaan on tavoitteena, kun koulun, vanhempainyhdistyksen tai muutoin kerättyjä varoja yleensä yhden päivän retkeen halutaan käyttää. Vastakkainasettelua huvipuiston ja luonnon välillä ei ehkä voi välttää, mutta ei sitä pidä korostaakaan. Uskoisin varhaiskasvatuksen tavoitteiden kannalta luontoretken vievän voiton, vaikka koululuokan äänestykselle alistettuna taitaa tulos usein olla päinvastainen.

Retki luontoon voi toki olla jotakin muuta kuin luokkaretki. Opetuksellinen tavoite tulee koulun tarpeista. Joillakin kouluilla on opetuksen osana vuosittainen tietyllä ikäluokalle oleva teematapahtuma esim. vesistöpäivä, johon myös luonto-oppaalla voi olla osansa järjestelyissä.

Luontopainotteiseen leirikouluun

Tarja Salmi

Useamman päivän retkellä tai leirillä luontosuhteen syvenemiselle on päiväkäyntiä paremmat edellytykset. Myös tapoja nauttia luonnosta ehditään kokeilla useampia, joten oman kiinnostuksen kohteen tai jopa harrastuksen löytyminen on mahdollisempaa. Suunnitelma leirikoulun sisällöstä on yhteinen koulun ja leirin järjestäjien kesken. Pidemmän leirin toteutuksessa voidaan ottaa huomioon myös muuttuvat sääolot, jolloin suunnitelman toteutusta voidaan muuttaa ns. lennossa.

*Vilkkaiden noin 10 -vuotiaiden lasten pienryhmän kanssa lähde-
tyn melontaretken startissa ei tilanne ollut kovin helppo. Kukaan
lapsista ei halunnut parikseni, kun jossain kohdassa hieman tiuk-
kaankin sävyyn alkuopastusta olin tehnyt. Kun ehkä eniten vas-
tentahtoinen nuori joutui etumelojakseni, olikin tilanne vesillä täy-
sin erilainen. Muiden lasten ollessa hieman etäämmällä, juteltiin
niitä näitä luontokokemuksista ja melonnasta. Luulen, että esittä-
minen sai nuorella hetkeksi jäädä.*

Ainakin osa leirin öistä vietetään usein katon alla sisätiloissa. Yöpyminen 2–4 hengen huoneissa ja ruokasalissa nautitut lounaat ja päivälliset ovat onnistuneet esim. Eräkeskus Metsäkoulunttiellä. Leiriin toki voi sisältyä

öitä ulkona esim. hieman pidemmän vaellusretken osana tai pienille ryhmille leiri voi tukeutua mökkimäiseen ympäristöön, jossa korkeintaan osa osallistujista nukkuu sisätiloissa.

Puitteiden ollessa kunnossa pääpaino suunnittelussa on tekemisen sisällöissä. Ympäristön luonto on pääosassa. Vaellukset patikoiden tai meloen, taidot retkeilyyn ja tiedot luonnosta yhdistyvät toisiinsa. Ohjelmaan voi kuulua myös aktiviteetteja onkikilpailuista jousiammuntaan tai tilavierailuista vesiympäristön tutkimiseen.

Oli herättävä tilanne, kun lapsi 15 minuutin melontaretkellä juttelee vanhempiensa erosta ja vanhempien uusista ihmissuhteista. Tarvetta asiasta kertomiselle varmasti oli ja luottamussuhde yhteisessä kanootissa syntyi nopeasti. Eipä vastaavanlainen ilmiö ole vieras aikuistenkaan kanssa meloessa. Olisi ollut oivallista jatkaa puhumista lapsen kanssa vaikkapa tulen ääressä tai toisella melontakerralla. Jos olisi mahdollista pienehköjen ryhmien kanssa useamman kerran retkiä tehdä, niin olo nuorella voisi hänelle ratkaisevalla tavalla helpottua.

Luontoretkeissä on usein kyse myös luontoliikunnasta. Fyysinen rasitus, aistien monipuolinen käyttö, tasapainon kehittäminen unohtamatta henkisiä haasteita ja kokonaisvaltaista rauhoittumista. Tiedämme, että fyysinen kunto ei juurikaan parane yhdellä kävelylenkillä, mutta se lenkki on parempi kuin ei lenkkiä laisinkaan. Samoin on luontoretkien kanssa. Yhdellä retkellä saa jotakin, mutta pidemmälle kantava hyvä olo vaatii luontohetkien jatkumoa.

Luonto koululle

Monet opettajat tekevät retkiä lähiympäristöön osana päivittäistä opetusta. Tässä koulut sijainniltaan ovat eriarvoisessa asemassa, toisilla vihreä luonto ja sopivat maa-alueet on lähempänä. Varmasti myös opettajien omissa kokemuksissa luonnosta ja valmiuksissa viedä lapsia sinne on vaihtelua.

Erä- ja luonto-oppaiden anti koulujen lähiluontoon voisi olla edellä mainittujen lähtökohtien tasoittamisessa. Voimme lähteä ei muutoin niin innokkaasti luontoon oppilaita vievän opettajan tueksi retkille ja tuoda niihin turvaa ja sisältöäkin. Voimme tarjota uusia välineitä luonnon kokemiseen esimerkiksi opastetulla lumikenkäretkellä tai lumikenkiä koululle vuokraamalla.

Luonnon tuominen kaupunkikeskustojen pihoille on ehkä haastavaa, mutta ei pienessä määrin mahdotonta. Esimerkkeinä olkoot linnunpönttökotot tai kasvien istutukset. Rakentamansa linnunpöntön voi oppilas viedä kotipuuhun tai se voidaan dokumentoiden viedä metsään asutopulaa lievittämään. Sammalpalloon istutettu kuusi tai mansikka tuo materiaalien ja kasvien lisäksi tuntemusta elämän edellytysten tarpeista.

Oppimisprojekteja

Edellisiä kohtia pidempää ja syvempääkin yhteistyötä koulun ja yrittäjien kesken on luontoon liittyvien oppimisprojektien toteuttaminen. Opetussuunnitelman mukaisten asioiden konkretisointi ja elämyksellisyys eivät ole hetken tai yhden retken asia, vaan sarja kohtaamisia ilmiön kanssa. Parhain lopputulos voisi tässä tulla koko koulun tai jopa koko kunnan yhteisestä verkosta, josta opettajan tueksi olisi yhteystietoja ja valmiita tuoteaihoita.

Mielestäni luontoyritysten onnistunut pitkäjänteinen opetustilanteiden tuki vaatii alkupanostusta molemmiin puolin. En usko, että opettajataustani huolimatta osaan tuoda opetussuunnitelman mukaisia tuotteita tarjolle tuosta vain omine ajatuksineen. Ja luulen, että harvassa ovat myöskin opettajat, jotka pystyvät paneutumaan lähialueen luonnon yksityiskohtiin ja siellä oleviin toimintamahdollisuuksiin kattavasti. Kun nähdäkseen luontoon liittyvien ilmiöiden opetukseen olisi tarpeen sekä koulun että luontotoimijoiden tietotaitoa, niin tällainen yhteistyö tulisi saada aikaiseksi vaikkapa tämän hankkeen innoittamana.

Kasvatustyössä lienee perustaltaan tavoitteena oppia ympäröivästä maailmasta ja siellä selviytymisestä. Laajasti ajatellen luonto on elinympäristöämme. Suppeastikin ajateltuna se on paikka, jonne useimmat elämänsä aikana menevät. Suuntaus viedä opimista aitoihin ympäristöihin on aivan oikea.

Luonto lasten ja nuorten kuntoutumisympäristönä

Luonnon merkitys kuntoutumisen resurssina liittyy ennen muuta voimavarakeskeisiin palvelumalleihin. Moni lapsi tai nuori tarvitsee nimenomaan mahdollisuutta omakohtaisen toiminnan ja osallistumisen kautta tapahtuvaan taitojen harjoitteluun. Luonnon ohella muita voimavaralähtöisen toiminnan resursseja ovat mm. musiikki, taide ja urheilu. Näiden kautta vaikeiltakin tuntuvien asioiden harjoittelu voi sujua iloisen ja voimaannuttavan tekemisen hengessä.

Luontoon ja eläimiin liittyy selkeitä rauhoittavia ja psyykkistä turvallisuutta luovia ominaisuuksia, minkä merkitys korostuu etenkin siinä vaiheessa, kun kuntoutukseen tulevan lapsen ja ammattilaisen välille ollaan rakentamassa toimivaa vuorovaikutussuhdetta. Eläin rauhoittaa ja tuo turvaa pelkällä läsnäolollaan. Silloin, kun sanallisten ilmaisujen löytäminen on erityisen vaikeaa, voi yhteisymmärrys rakentua myös yhteisen toiminnan ja kehonkielen välittämien viestien välityksellä.

Lasis FOTO/Lassi Puhtimäki

Luonnon ja eläinten parista on helppo löytää myös lapsen yksilöllisiin tarpeisiin soveltuvia harjoitustilanteita. Luonnon ja eläinten parissa toiminta vie mukanaan, ja pienet onnistumisen kokemukset innostavat uusien haasteiden kohtaamiseen. Ammattilaisen tehtävänä on otollisen oppimistilanteen suunnittelu niin, että lapsi tuntee toisaalta riittävää turvallisuutta pystyäkseen lähtemään toimintaan mukaan, mutta samalla myös riittävää, omakohtaisesti innostavaa, haasteellisuutta, jossa on mahdollisuus uusien taitojen ja kykyjen oppimiseen. Välillä toistoja tarvitaan useamman kerran, ennen kuin uudet toimintamallit voivat vakiintua jokapäiväiseen käyttöön lapsen arjessa.

Monissa maissa luonto- ja eläinavusteiset toimintamallit ovat jo rakentuneet vakiintuneeksi osaksi sosiaaliala- ja terveyspalveluiden paikallista tarjontaa. Forssan seudulla on käyttöön otettu erityisesti sosiaalipedagogisen hevostoiminnan sekä ratsastusterapian palveluita, mutta myös esimerkkejä luonto- ja eläinavusteisuuden laajempien mahdollisuuksien käyttöönotosta löytyy.

Seuraavassa kerrotaan perhepalveluiden, nuorisotyön ja kuntouttavan työtoiminnan luontolähtöisestä kehittämisestä Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymässä (FSHKY). Anun Arkki toimii tukea tarvitsevien lasten ja nuorten parissa sosiaalipedagogisen hevostoiminnan mahdollisuuksia hyödyntäen. Psykologi Satu Valkas kertoo palvelukokeilusta, jossa keskittymis- ja tarkkaavaisuuskyvyn vaikeuksia omaaville lapsille tarjottiin mahdollisuus sosiaalipedagogiseen hevostoimintaan. Lopuksi Liisa ja Jari Lindgren kertovat, kuinka luonto on läsnä nuorten kehitysvammaisten palveluasumisessa Lindabella Oy:ssä, jossa on monivuotiset perinteet lähiluonnon ja eläinten käytöstä.

Maija Kandolin, Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä, lastensuojelun päällikkö

Luontolähtöisillä palveluilla hyvinvointia lapsille, nuorille ja perheille

Sosiaali- ja terveysministeriön (2016) *Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma* (LAPE) lähtee siitä, että oikea-aikaisella nuorten ja perheiden omaa toimijuutta arvostavalla toiminnalla saadaan parempaa hyvinvointia vähemmillä kustannuksilla.

Lastensuojelun avohuollon tukitoimina lastensuojelun asiakkaana olevaa lasta ja perhettä voidaan tukea monin eri tavoin. Tukitoimet perustuvat asiakassuunnitelmassa asiakkaan kanssa sovittuihin palveluihin. Sosiaalityöntekijä tekee myös päätöksen lastensuojelun avohuollon tukitoimista. Palvelutarpeen arvioinnin perusteella voidaan myöntää asiakkaalle erilaisia sosiaalipalveluita myös ilman lastensuojelun asiakkuutta. Näistä sovitaan myös asiakassuunnitelmassa ja tehdään päätös sosiaalipalvelun myöntämisestä.

Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymän (FSHKY) lastensuojelun yksikössä olemme tehneet yhteistyötä seutukunnan eri yrittäjien kanssa. Runsainta yhteistyötä on ollut erilaisten ratsastusta ja sosiaalipedagogista hevostoimintaa tarjoavien yritysten kanssa. Ratsastusta on myönnetty pääsääntöisesti lasten ja nuorten harrastustoimintana sekä sosiaalihuoltolain mukaisena että lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Sosiaalipedagogista hevostoimintaa käytetään enemmän tukea tarvitseville lapsille ja nuorille syrjäytymisen ehkäisyyn, sosiaaliseen kasvuun ja hyvinvoinnin tukemiseen.

Palveluita voidaan rakentaa yhdessä palveluntuottajan, asiakkaan ja sosiaalityöntekijän kanssa tarpeenmukaiseksi. Joillekin perheille on rakennettu tukitoimet siten, että vanhempi/vanhemmat ja lapsi/lapset osallistuvat yhdessä toimintaan esimerkiksi maatilalla. Osa toiminnasta on vanhemmille ja lapsille yhteistä, mutta osan ajasta lapset touhuavat omiaan valvottuina. Vanhemmat voivat toiminnan lomassa keskustella esimerkiksi rajojen asettamisen vaikeuksista ja muista kysymyksistä vanhemmuudessa. Olemme suunnitelleet tukiperheissä käyvien lasten vanhemmille kesälomaksi mahdollisuutta viettää aikaa lapsen tukiperheen tiloissa. Silloin on mahdollisuus tukea sekä vanhemman jaksamista että yhteistä lomaa lapsen kanssa. Luonnossa liikkumalla ja osallistumalla eläinten hoitoon ei tarvita erityistaitoja. Perheitä ohjataan toimimaan yhdessä ja lapset saavat purkaa energiaa. Lapset nauttivat yhteisestä ajasta vanhempansa kanssa ja tämä tukee ja vahvistaa perheen vuorovaikutusta.

Jatkossa olisi hyvä kehittää nimenomaan koko perheen toimintamuotoja. Ennaltaehkäisevänä toimintana näkisin hyvänä avoimen toiminnan, jota järjestävät vapaaehtoiset ja viranomaiset yhteistyönä. Lapsiperheille suunnattu toiminta painottuisi iltaan ja viikonloppuihin ja osallistumiskynnys tulisi asettaa tarpeeksi matalaksi. Lapsiperhetoiminnassa perheet saisivat vertaistukea muilta perheiltä sekä toimijoilta.

Seutukunnallamme on paljon erilaisia mahdollisuuksia luonnossa tapahtuvaan toimintaan. Osa lapsiasiakkaista ja heidän vanhemmistaan eivät ole koskaan kokeneet esimerkiksi nuotion rauhoittavaa vaikutusta tai metsässä kulkemista, jolloin on mahdollisuus myös keskustella erilaisista asioista tai vaan rauhoittua. Eläintoimintaan on hevosten lisäksi sopivia kaikki muutkin eläimet. Esimerkiksi lapselle voisi suunnitella vaikka yhteisiä koiran ulkoilutusretkiä yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa joko oman tai lainakoiran kanssa. Kaikilla ei ole autoa käytössä, joten kuljetuskysymys pitäisi myös ratkaista.

Lähteet

Sosiaali- ja terveysministeriö 2016. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Viitattu 4.4.2017. <http://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut/maakuntahankkeet1>

Taina Hintsanen, Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä, Etsivän nuorisotyön koordinaattori

Luonto ja eläimet nuorisotyön tukena

Johdanto

Etsivä nuorisotyö on erityisnuorisotyön muoto, jolla pyritään vähentämään nuorten syrjäytymistä. Toiminta tapahtuu osana ns. nuorisotakuun toteutusta.

Nuorten syrjäytymiseen alettiin kiinnittää huomiota enemmän 2000-luvun alusta alkaen. Nuoria alettiin hakea kotoa työpajoille aamuisin, kun he eivät saapuneet sovitusti työpajatoimintaan. Työmuoto osoittautui varsin tarpeelliseksi ja toimintamalli alkoi levitä nopeasti ympäri Suomea.

Etsivän nuorisotyön tavoitteena on olla läsnä nuoren elämässä, jossa aikuiskontaktit voivat olla heikkoja tai lähes olemattomia sekä auttaa heitä saavuttamaan heille kuuluvia palveluja. Forssan seudulla etsivän nuorisotyön toiminta sijoittuu Ohjaamolle, johon on keskitetty keskeiset nuorten palvelumuodot.

Luonnon hyödyntäminen työssäni

Työssäni on ollut helppo hyödyntää luontoa esimerkiksi käyttämällä kaupungin ulkoilualueita nuorten tapaamispaikkana. Olen huomannut, että tunti luonnossa vahvistaa sekä fyysistä että psyykkistä jaksamista niin autettavan kuin auttajankin arjessa. Suorituskeskeisessä yhteiskunnassamme osa nuorista on jäänyt palveluiden ulkopuolelle. Digi-aika tuo omat haasteensa ja kaikesta hyödyistä huolimatta voi lisätä pahoinvointia nuorten elämässä. Velkaantuminen, massiivinen ruutu-aika tai ulkopuolisuuden tunne voivat lisääntyä ja näin myös luonto voi jäädä kokematta moninaisine elementteineen. Toivoisin, että luonto voisi olla nykyistä paljon enemmän mukana lasten ja nuorten elämässä hyvinvoinnin lisääjänä.

Osalle nuorista ei työllistymistä- tai koulutusvaihtoehtojen selvittäminen riitä, vaan heillä on selkeää kuntoutumisen tarvetta. Elämänhallinnan puutteiden ohella mukana voi olla päihde- tai mielenterveysongelmaa.

Ikäheimo (2013) on laatinut erinomaisen koosteen nykyisistä eläinavusteisista työskentelymuodoista Suomessa. Luonto- ja eläinavusteiset kuntoutusmahdollisuudet ovat hänen mukaansa kehittämisen arvoisia

vaihtoehtoja perinteisten kuntoutumisvaihtoehtojen rinnalle. Sekä käytännöstä että tähänastisista tutkimuksista saadut tulokset eläinavusteisuudesta näyttävät varsin samansuuntaisilta. Esimerkiksi Nimerin ja Lundahlin meta-analyysissä löydettiin selkeitä myönteisiä vaikutuksia autismissa ja autismin kirjon häiriöissä, käyttäytymisen ongelmissa, somaattisissa sairauksissa ja psyykkisissä häiriöissä. Jatkossa tästä aiheesta tarvittaisiin lisää tutkimustietoa ja käytännön toimintamalleja nuorten ja lasten kuntoutustarpeisiin.

Kuntouttavaa työtoimintaa kotieläintilalla

Forssan kaupunki ja Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä ovat olleet mukana kehittämässä eläinavusteista toimintaa osana kuntouttavaa työtoimintaa. Toimintaa on toteutettu muutaman vuoden ajan eräällä kotieläintilalla yhdessä Eläimistä elinvoimaa -yhdistyksen kanssa. Kohderyhmänä ovat olleet pitkäaikaistyöttömät sekä vaikeasti työllistyvät. Asiakkaina on ollut erityisesti nuoria, joilla on ilmennyt erilaisia elämänhallintaan liittyviä ongelmia. Osalla heistä on ollut myös mielenterveysongelmia tai arjessa jaksaminen on ollut haastavaa.

Tutustuin kotieläintilalta saatuihin kokemuksiin haastattelemalla sekä ohjaajaa (18.5.2017) että kuntoutusasiakkaita (30.5.2017). Nuoret tulevat kotieläintilalle eripituisille jaksoille kuntoutumaan. Kuntoutus aloitetaan yleensä kolmen kuukauden jaksolla, jota jatketaan tarvittaessa. Usein vuosikin on lyhyt aika kuntoutumiseen.

Jakson aikana tutustutaan erilaisiin kotieläimiin, joiden ruokinnasta ja muusta päivittäisestä hoidosta huolehditaan. Kotieläinten joukosta löytyy possuja, hevosia, nautoja, vuohia, kaneja, kanoja ja kukko, kissa, koira,

hanhia ja viiriäisiä. Omien voimavarojen kartoittamiseksi laaditaan jokaiselle nuorelle oman elämän työkirja valokuvin varustettuna.

Eläinten kanssa toimiminen on auttanut nuoria kuntoutumaan monin eri tavoin. Raitis ulkoilma ja fyysinen työ jo yksistään vahvistavat nuorten jaksamista ja nostavat yleiskuntoa. Kuntoutujilta saatuja kommentteja olivat muun muassa: ”Paras työpaikka, mitä ikinä on ollut”. Nuoret arvostivat erityisesti sitä, että he saivat kuntoutusjaksolla toteuttaa itseään ja edetä omassa tahdissaan. ”Täällä voi edetä pienin askelin, ei vaadita liikojaa”. Myös itseluottamus koheni: ”Tietää, että osaa tämän homman, ja tietää mitä tekee”. Eläinten hoitaminen vaikuttaa myönteisesti kuntoutujiin, koska eläin antaa välittömästi palautetta hoitajalleen. Myös ohjaajan kommentti kertoo samaa: ”Kenno-hanhen vaappuessa paikalle huomaa, miten hanhi on osa yhteisöä ja luo iloa ympärilleen”.

Ohjaajaa haastatellessa saattoi hyvin havaita, miten palkitsevaa kuntoutustavan työtoiminnan toteuttaminen on ollut. Ohjaajan mukaan nuoret tarvitsevat erityisen paljon tukea ja rohkaisua. Vuorovaikutuksella ja palautteella on ollut valtava vaikutus nuorten kuntoutumisessa. Jokaisen kuntoutujan kanssa edetään nuoren ehdoilla ilman kiirettä ja maltillisesti. Työ vaatii pitkäjänteisyyttä ja yksilöllistä tavoitteiden mukaista ohjausta. ”Joskus vaan istutaan keittiössä ja koetaan, että olemme kuin yksi suuri perhe”, avaa ohjaaja arkea. Yhteisöllisyys ja yhdessä toimiminen on osa kuntoutumisen voimavaroja.

Nella Pirttilä

Hevostallit sijaitsevat yleensä maaseudulla, joissa on mahdollisuus kulkea metsässä ja olla liikenteen melulta rauhassa. Monet nuoret kokevat ympäröivän luonnon virkistäväksi ja rauhoittavaksi.

Seuraavassa nuorten esittämiä mielipiteitä eläinavusteisesta toiminnasta (Ikäheimo 2013):

”Hiukan jännitti aluksi mut sit ku oli siin lähellä ja se syö ei tee mitään niin sit se vähän rauhoittaa.”

”Mä menin vähä sillee, no en mä uskal välttämät koskee, mut sitte ku meni toise kerran, ni sit se meni jo vähä paremmi, et sit, mää uskalsin jo silittää, se oli jo niin rauhallinen, se hevonenki, siin et, ei mun tarvinnut oikeestaan mitään, muut ku olla siin.”

”Hevosess on se hyvä puoli ku, se ei ajattele sust yhtää huonoo, tai niinku, paha asia.”

Lähteet

Ikäheimo, K. (toim.) 2013. *Karvaterapiaa: Eläinavusteinen työskentely Suomessa*. Helsinki: Solution Models House.

Haastattelut. Ohjaaja 18.5.2017 ja kuntoutusasiakkaat 30.5.2017.

Anu Virtanen, Anun Arkki

www.facebook.com/Anun-Arkki-495167860630355

Sosiaalipedagogista hevostoimintaa Anun Arkissa

Johdanto

Anun Arkki on vuonna 2012 perustettu toiminimi, jonka päätoimisena työntekijänä ja yrittäjänä olen toiminut vuodesta 2015 lähtien. Olen koulutukseltani lastentarhanopettaja, sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ohjaaja SPHT® ja ratkaisukeskeinen neuropsykiatrinen valmentaja. Perheelläni on lisäksi monen vuoden kokemus erityislasten tukiperheenä toimimisesta. Opettavaista elämäntutkimusta olen käynyt myös kehitysvammaisen poikani kanssa.

Esittelen tässä artikkelissa, mitä sosiaalipedagoginen hevostoiminta on ja miten sitä toteutetaan yrityksessäni Anun Arkissa. Työskentelen omalla kotitallilla Jokioisilla, kauniissa ja rauhallisessa maaseutu-ympäristössä, viljapeltojen ja metsän ympäröimänä.

Haasteellisten asioiden harjoittelu voi tallilla tapahtua lähes huomaamatta

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta on ennaltaehkäisevä ja korjaava sosiaalisen kuntoutuksen menetelmä. Hevostoimintaa ohjaavat sosiaalipedagogian teoriasta tulevat peruselementit, joita ovat yhteisöllisyys, toiminnallisuus, dialogisuus ja elämyksellisyys. Toiminnan lähtökohtana on ihmisen ja hevosen vuorovaikutus ja omakohtaisen kokemuksen kautta tapahtuva oppiminen talliyhteisössä.

Anun Arkissa hevostoiminta aloitetaan keskustelemalla asiakkaan tarpeista ja määritellään toiminnalle tavoitteet. Tarvittaessa keskustelussa on mukana myös muita asiakkaan yhteistyötahoja. Asiakkaiden tarpeet ovat aina hyvin yksilöllisiä ja hevostoimintaa tulee suunnitella sen mukaisesti.

Yksittäisellä toimintakerralla on aina selkeä struktuuri: aloitus – varsinaisen toiminnan – lopetus. Aloituksessa käydään läpi tallin säännöt ja keskustellaan mitä sillä kertaa tehdään. Toimintakerta lopetetaan keskustelemalla toiminnan herättämistä ajatuksista ja tunteista, omista kokemuksista, onnistumisista ja epäonnistumisista. Asiakkaan on tärkeää saada

positiivista palautetta omasta toiminnastaan. Omakohtaisten onnistumiskokemusten kautta pyritään vahvistamaan asiakkaan itsetuntoa ja saamaan hänelle tunne omasta pärjäämisestään.

Aluksi on tärkeää tutustua hevoseen ja sen lajityypilliseen käyttäytymiseen sekä turvalliseen työskentelyyn talliympäristössä. Hevoseen tutustutaan monin eri tavoin, esimerkiksi seuraamalla hevosten laumakäyttäytymistä, hoitamalla hevosta ja tekemällä talutusharjoituksia tai agilityy- tehtäviä. Voidaan myös harjoitella varusteiden laittamista hevoselle sekä ajamista ja ratsastamista. Kuitenkaan ratsastustaidon saavuttaminen ei ole päätavoitteena.

Hevostoiminnassa tehdään myös tallitöitä, esimerkiksi siivotaan karsinoita, puhdistetaan varusteita ja ruokitaan eläimiä. Tälle kaikelle on yhteistä se, että ihminen toimii eläimen hyvinvoinnin vuoksi – usein tämä seikka motivoi asiakasta toimimaan ja harjoittelemaan aluksi hankalaltakin tuntuvia asioita.

Hevostoiminnassa asiakkaan huomio ohjautuu hevoseen, tekemiseen ja vuorovaikutukseen, jolloin haasteellisten asioiden harjoittelu voi tapahtua kuin huomaamatta. Hevostoiminnan ohjaajan tehtävänä on ohjata asiakas huomaamaan ja tarvittaessa sanoittaa asiakkaalle, mitä tilanteissa tapahtuu. Hevosta hoidettaessa arkiset murheet unohtuvat ja keskitytään elämään siinä hetkessä. Toiminnan on tärkeää olla rauhallista ja kiireetöntä, ei suorituspaineita. Myös rentoutumisen taitoa voidaan harjoitella tallilla.

Tekemiset voidaan pilkkoa pieniin osiin ja harjoitella pala kerrallaan, saavuttaen onnistumisen kokemuksia. Välillä riemuitaan onnistumisesta ja uuden asian oppimisesta, kun taas välillä vastaan tulee pettymyksiä. Kaikki tunteet ovat sallittuja talliyhteisössä, jossa niitä on turvallista kohdata ja käsitellä ohjaajan avulla. Eläimen kosketus ja läheisyys tuovat lohtua, sillä hevoselle onkin usein helpompi osoittaa hellyyttä kuin ihmiselle. Usein käytän asiakkaan kanssa paljon aikaa hevosen läheisyydestä nauttimiseen, jolloin asiakas saa tutkia eri aistein millainen eläin hevonen oikein onkaan ja millaisesta rapsutuksesta, silytyksestä juuri tämä hevonen pitää.

Ehdotan asiakkaille valokuvauksen hyödyntämistä hevostoiminnassa. Ja luvan saatuani pyrin ottamaan valokuvia erilaisista toiminnoista ja tunnelmista tallilla. Asiakkaan kanssa työstimme kuvia eri tavoin. Jonkun kanssa katsomme heti toimintakerran päätteeksi kuvat ja keskustelemme niistä. Toisen kanssa lähetän kuvia vanhemman sähköpostiin, jotta he voivat kotona yhdessä katsella kuvia. Osalle asiakkaista valokuvat ja valokuvatuksi tuleminen ovat tärkeitä asioita. Asiakkaat alkavat usein itsekin ehdottaa, että haluavat kuvan jostain tietystä tilanteesta, onnistumisesta.

Suurimmalle osalle asiakkaista käytän toiminnanohjaukseen liittyviä kuvia apuna luomaan selkeää struktuuria itse toimintaan. Alkukeskustelussa käydään kuvien avulla läpi käyntikerran tehtävät ja niissä tarvittavat

välineet. Asiakkaalla on mahdollisuus kesken toiminnankin käydä tarkistamassa taululta, mitä välineitä hän kulloinkin tarvitsee. Näin hän pystyy hoitamaan asian omatoimisesti, eikä tarvitse välttämättä ohjaajan apua. Myös piirtäminen on hyvä apukeino, kun sanallisen ohjeen lisäksi tarvitaan visuaalista ohjetta, esimerkiksi talutusharjoituksen reitin hahmottamista varten.

Joidenkin asiakkaiden oppimista tukevat joko itsenäisesti tai vanhemman kanssa tehtävät pienet kotitehtävät. Tehtävät voivat liittyä esimerkiksi suoraan hevoseen ja sen ominaisuuksiin tai asiakkaaseen itseensä, millainen persoona minä olen?

Talliyhteisöön kuuluvat olennaisesti myös tallin muut eläimet. Joillekin asiakkaille ne ovat tosi tärkeitä, jolloin niitä käydään joka kerralla tervehdimässä. Asiakas huomaa, että tallin eläimet ovat kaikki erilaisia yksilöitä ja jokainen niistä luo omanlaisensa suhteen ihmisiin ja toisiin eläimiin. Luontoympäristöllä on myös suuri merkitys hevostoiminnassa. Havainnoinnin kohteena ovat myös vuodenaikojen vaihtelujen mukanaan tuomat muutokset ympäristössä. Myös hevoset reagoivat, ”ottavat puheeksi” ympäristössä havaitsemiaan muutoksia ja silloin keskustelemme sekä hevosen reaktiosta, että asiasta, joka sai hevosen reagoimaan.

Jatkuvaa kehittämistä

Sosiaalipedagogiseen hevostoimintaan osallistuvilta kysyn palautetta sekä suullisesti että kirjallisesti. Palaute on yrittäjälle ehdottoman tärkeää, jotta tietäisi mihin suuntaan toimintaansa tulisi ohjata.

Niin hevoset kuin ihmisetkin ovat keskenään erilaisia. Kaikki hevoset eivät esimerkiksi sovi kaikille asiakkaille. Yleensä asiakas itse löytää hevosta oman hengenheimolaisensa, johon hän kiintyy ja jonka hyvinvoinnin eteen hän on valmis tekemään töitä.

Toisaalta välillä tekee hyvää työskennellä myös jonkun erilaisen hevosen kanssa, jolloin joutuu haastamaan itseään eri tavalla ja oppimaan taas lisää – ainakin itsestään, hevosesta ja oppimisesta. Ja siinä sivussa saa myös hankittua itselleen uusia voimavaroja, melkeinpä huomaamatta.

Asiakkaat ovat pitäneet vanhanaikaisesta pihasta, koska talot muodostavat suojaosan pihapiiriin. Tallilla on rauhallista, koska liikenne ei häiritse. Asiakkaat ovat kertoneet, että tallilla on hyvä, turvallinen ja lämminhenkinen ilmapiiri. Tämä on ollut sydäntä lämmittävää palautetta, koska juuri tällaiseen ilmapiiriin olen toiminnassani pyrkinyt!

Erilaisia toimintamuotoja:

- ✓ Sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa käy lapsia yksilökäynnillä erimittaisilla maksusitoumuksilla. Lisäksi myös lapsi-vanhempi -suhteelle on toiminnasta ollut hyötyä. Hevostoiminta sopii myös aikuisille, jotka tarvitsevat tukea esimerkiksi toiminnanohjauksessa.
- ✓ Hevosharrastetunneilla käy lapsia, nuoria ja aikuisia, osa säännöllisesti ja osa satunnaisesti. Hevosharrastuksen päiväleireillä on mm. hoidettu hevosia, harjoiteltu agilityä ja ratsastusta, ajeltu kärryillä sekä harrastettu tallitaiteilua.
- ✓ Kehitysvammaiset ovat osallistuneet hevosharrastustunneille ja -kursseille sekä päiväleireille. Jokainen on osallistunut toimintaan omien kykyjensä mukaisesti.

- ✓ Päivähoito- ja koululaisryhmät ovat tehneet retkiä Anun Arkkiin. Päivään on sisältynyt esimerkiksi tutustumista tallin eläimiin, tehtävien ratkomista eri tehtäväpisteillä ja talutusratsastusta.
- ✓ Kuntouttavan toiminnan ryhmä aikuisille kokoontui tallilla muutamana kuukauden ajan. Ryhmässä tutustuttiin tallin eläimiin ja harjoiteltiin talliaskareita yhdessä tehden. Monille kokemus oli voimaannuttava.
- ✓ Leijonaemot ry. järjesti erityislasten perheille virkistyspäivän, jossa perheet nauttivat kauniista maalaismaisemasta, tutustuivat tallin eläimiin ja kiersivät mielenkiintonsa mukaan tehtäväpisteissä.

Satu Valkas, psykologi, sosiaalipedagoginen hevostoimintaohjaaja SPHT®

Eläinavusteinen ryhmäkuntoutus keskittymisvaikeuksia omaavien lasten tukimuotona

Johdanto

Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä (FSHKY) toteutti 2014 – 2015 yhdessä Hippolis ry:n Hevoset ja yhteiskunta -hankkeen kanssa pilottitutkimuksen, jossa selvitettiin sosiaalipedagogisen hevostoiminnan käyttöä keskittymis- ja tarkkaavuusvaikeuksista kärsivien alakouluikäisten lasten ryhmäkuntoutusmuotona.

Toiminnallisuus kuntoutuksessa

Toiminnallisuuden kautta pystytään työstämään erilaisia ulottuvuuksia kuin perinteisemmässä keskusteluun pohjautuvassa kuntoutuksessa. Eläinavusteisesta ryhmätoiminnasta on todettu olevan selkeää hyötyä keskittymiskyvyn vaikeuksia omaaville lapsille jo lyhyenkin toimintajakson kautta. Yksittäisen lapsen kohdalla on tärkeää tarkastella, hyötyisikö hän enemmän ryhmä- vai yksilötoiminnasta. Lapsi, joka tarvitsee enemmän kannustusta ja aikuisen ohjausta, voi ainakin aluksi hyötyä enemmän yksilökuntoutuksesta. Taitojen ja itsevarmuuden kasvaessa lapsen olisi kuitenkin hyödyllistä päästä kokeilemaan uusia opittuja taitoja myös muiden lasten kanssa yhtäaikaisesti. Erityisesti lievemmin oireileville lapsille on harvemmin saatavilla kuntoutusta.

Toiminnallinen ryhmäkuntoutus on tarpeellinen tukitoimi keskittymis- ja tarkkaavuusvaikeuksista kärsiville lapsille ja nuorille. Myös haasteellisemmin oireilevat lapset ja nuoret todennäköisesti hyötyvät kuntoutuksesta tehokkaan lääkehoidon lisäksi.

Ryhmätoiminnan toteutus

Tutkimusryhmä koostui viidestä 9 – 11-vuotiaasta pojasta Forssan seutukunnalta. Osa lapsista, joille ryhmätoimintamahdollisuutta tarjottiin, kieltäytyi osallistumisesta. Tällöin eläinavusteisen ryhmätoiminnan rinnalla olisi hyvä olla tarjolla myös muita toiminnallisen ja osallistavan ryhmätoiminnan muotoja, joissa lapsi pääsisi häntä itseään kiinnostavan ja motivoivan oppimisen ja harjoittelun äärelle.

Tutkimusryhmän lapset kävivät ryhmäkäynteinä viiden käyntikerran jakson sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa syksyn 2014 aikana Anun Arkin tallilla. Kolme lapsista osallistui myös kevään 2015 viidelle jatkokäynnille. Kaksi lasta ei jatkanut kevään käyntijaksolle. Heidän huoltajansa perustelivat lasten poisjäämistä mm. pitkällä ajomatalla tai käyntien ajankohdan kanssa päällekkäin menevillä harrastuksilla.

Sosiaalipedagogisten hevostoimintakäyntien aikana lapset muun muassa hoitivat hevosta, ratsastivat, taluttivat hevosia, siivosivat karsinoita ja koelivat hevosen ajamista. Lapsia ohjasi kaksi ohjaajaa, joista toisella oli sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ohjaajan täydennyskoulutus. Käyntien rakenne oli jokaisella käyntikerralla samanlainen ja lapset jaettiin usein toimintatuokioiden aikana kahteen pienryhmään.

Kokeilun tulokset

Keskittymis- ja tarkkaavuusvaikeuksiin liittyvien oireiden määrän muutosta mitattiin oirekartoituskyselyllä, joka tehtiin sekä ennen käyntijaksota että sen jälkeen. Syysjaksolla kyselyvastaukset kerättiin sekä huoltajilta että lasten opettajilta, kevätjaksolla vain huoltajilta. Lisäksi huoltajilta ja lapsilta kerättiin palautetta suullisesti.

Syysjakson aikana lasten oireet vähenivät hevostoimintakäyntien myötä sekä huoltajien että opettajien arvioimana. Lapsikohtaiset arviot vaihtelivat hieman, mutta neljällä lapsella viidestä oireet vähenivät syysjakson aikana.

Kevätjaksolle jatkaneiden lasten oireet olivat hieman lisääntyneet talvella olleen tauon aikana. Oireet eivät yhdenkään lapsen kohdalla kuitenkaan lisääntyneet sille tasolle, millä ne olivat olleet syksyllä ennen hevostoiminnan aloittamista. Oireiden esiintyminen laski kevätjakson aikana keskimäärin samalle tasolle, millä ne olivat olleet ennen taukoa.

Huoltajilta ja lapsilta saatiin paljon positiivista palautetta, josta ilmeni, että lapset olivat viihtyneet käynneillä hyvin ja kotona oli huomattu joitain positiivisia käyttäytymisen muutoksia ja keskittymiskyvyn parantumista. Koetuiksi hyödyiksi mainittiin muun muassa kohentunut mieliala, onnistumisen kokemusten kautta saatu itseluottamus, raivokohtausten väheneminen, lisääntynyt kärsivällisyys arjen rutiineissa ja motorisen levottomuuden väheneminen. Käyntikertoja olisi toivottu olevan enemmän.

Lapset olivat heti ensimmäisestä käyntikerrasta lähtien erittäin motivoituneita käynteihin. Jotkin huoltajat kertoivat, että vaikka lapsi ei olisi aina jaksanut iltapäivällä käynnille lähteä, niin tallille saapuessa lapsi oli jo hyvillä mielin tulevasta käynnistä. Huoltajat kertoivat, että lapset olivat aina käynneiltä kotiin lähtiessään hyväntuulisia ja hyväntuulisuus jatkui usein koko illan.

Vaikka aluksi lapsia jännitti olla heille vieraiden lasten kanssa ryhmässä, he rohkaistuivat nopeasti. Lapset vaikuttivat tulevan hyvin toimeen keskenään ja he keskustelivat käyntien aikana keskenään erilaisista asioista. Lapset toimivat hyvin koko ryhmässä ja pienryhmissä. He pyrkivät kannustamaan ja auttamaan toisiaan. Kiusaamista tai muuta toiseen lapseen kohdistuvaa negatiivissävytteistä käyttäytymistä ei käyntien aikana esiintynyt. Huoltajat pitivät tätä huomiota erittäin tärkeänä. He olivat etukäteen jännittäneet lasten keskinäistä vuorovaikutusta. Useimmat lapset mainitsivat mukavaksi asiaksi sen, että ryhmässä oli vain poikia, mutta joidenkin mielestä myöskään tyttöjen läsnäolo ei olisi heitä haitannut.

Oman elämän selviytyjäksi kasvaminen

Sekä huoltajat että toiminnan toteuttaja pitivät tärkeänä sitä, että lasten toiminnasta pystyi talliympäristössä antamaan paljon positiivista palautetta. Osa huoltajista totesi, että koulussa lapsi saa herkästi toiminnastaan negatiivista palautetta ja heistä oli tärkeää, että lapsi saa onnistumisen kokemuksia ja positiivista huomiota aikuisilta. Talliympäristössä oli jokaiselle pojalle sopivantasoista tekemistä ja paljon uutta opeteltavaa. Ei myöskään haitannut, että jokin ei heti ensimmäisellä kerralla onnistunut. Yhdessä toimien lapset uskalsivat kokeilla uusia asioita ja olivat ylpeitä oppimistaan taidoista, kuten kavioiden putsamisesta, kuolaimien laittamisesta ja hevosen selässä tasapainottelemisesta. Toiminnan aikana pystyi helposti kiinnittämään huomiota yrittämisiin ja onnistumisiin sekä antamaan niistä aitoa ja välitöntä palautetta.

Vilkkaat lapset omaksuivat melko nopeasti tallin säännöt ja käyntien rutiinit. Esimerkiksi miten käynnit alkavat ja miten tallilla toimitaan, mitä tapahtuu käyntien loppuvaiheessa jne. Toiminnan toteuttaja havaitsi, että lapset keskittyivät selvästi parhaiten ja pidempiä aikoja, kun he toimivat suoraan hevosen kanssa. Karsinoiden siivoamiseen he saattoivat kyllästyä nopeasti, ja tarvitsivat aikuisen ohjausta jatkaakseen.

Vaihtelevan toiminnan kautta lapset oppivat uusia asioita hevosten kanssa toimimisesta, mutta samalla he harjoituttivat heille vaikeita taitoja, kuten vuoron odottamista, oman toiminnan suunnittelua, toisen auttamista ja asioiden tekemistä alusta loppuun asti. Lapset saivat kokea elämyksiä, joita he eivät välttämättä aiemmin olleet kokeneet. Erityisesti kavioiden putsaminen tai hevosen selässä tasapainoilu oli monelle lapselle aluksi pelottavaa, mutta käyntien edetessä heidän itsevarmuutensa kasvoi ja he usalsivat toisten lasten kannustamana aina vain helpommin tarttua toimeen.

Lapset pitivät hevostoimintakäyntejä itselleen tärkeinä asioina. Suurin osa heistä oli oma-aloitteisesti kertonut käynneillä tekemistään asioista perheenjäsenilleen, kavereilleen tai sukulaisilleen.

Jokainen lapsi nimesi oman lempihevosen, jonka he kokivat jollain tavalla tärkeäksi itselleen. Yksi lapsi piti tallin pienimmästä hevosesta ja toinen taas hevosesta, joka oli rauhallisin.

Riittävästi aikaa tekemiseen ja pohdintaan

Käyntijaksojen aikana huomattiin, että käyntien sisältö on hyvä miettiä tarkkaan, jotta yhteen kertaan ei yritetä mahduttaa liikaa toimintaa. Sekä lapsille että ohjaajalle voi helposti tulla halu kokeilla mahdollisimman paljon uusia ja erilaisia asioita. Useimmiten on kuitenkin parempi tehdä vähän asioita ja rauhassa, kuin paljon ja kiireellä edeten. On myös tärkeää varata aikaa sille, että voi pysähtyä hetkeksi keskustelemaan jostakin esille nousseesta tärkeästä asiasta.

Käynnin alussa on hyvä käydä yhteisesti läpi, mitä kyseisellä kerralla on tarkoitus tehdä. Käyntien selkeä jäsenitys ja kuvakorttien apuna käyttäminen helpottavat käyntikertojen sisällön hahmottamista. Näin lapset pystyvät paremmin ennakoimaan yksittäisen toiminnan kestoja ja sitä, mitä sen jälkeen tulee tapahtumaan. Käyntikertojen samanlaisena toistuva runko on myös yksi tapa jäsentää käyntien sisältöä ja helpottaa lasten valmistautumista tuleviin käynteihin etukäteen.

Käynneistä opittiin myös, että ohjaajalla on hyvä olla varalla jokin lisäsunnitelma, jos etukäteen suunniteltu toiminta eteneekin oletettua nopeammin.

Lähteet

Valkas, S. 2015. ”Se oli rauhallinen, pidin siitä” – kokemuksia sosiaalipedagogisesta hevostoiminnasta lasten keskittymis- ja tarkkaavaisuusvaikeuksien ryhmäkuntoutusmuotona. Turun yliopisto ja Ypäjän Hevosopisto. Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan koulutuksen opinnäytetyö.

<http://files.hevostoiminta-alkas.webnode.fi/200000018-35dc237ccd/Loppu-työ,%20Valkas.pdf>

Liisa ja Jari Lindgren, Lindabella Oy
www.lindabella.fi

Luonto läsnä nuorten kehitysvammaisten palveluasumisessa Lindabellassa

Johdanto

Lindabella Oy on keväällä 2002 perustettu perheyritys, jonka omistaa Jari ja Liisa Lindgren. Yritys toimii Tammelassa Ruisluodossa Pyhäjärven läheisyydessä. Kiinteistö on Tammelan entinen pappila ja vanhainkoti. Työ- ja päivätoiminnan tilat ovat Tammelan keskustan tuntumassa Norrinmäellä. Lisäksi yritys omistaa Pikkumökin Tammelan Hykkilän kylällä.

Nuorten kehitysvammaisten palveluasuminen

Lindabella tarjoaa pitkäaikaista palveluasumista ja tehostettua palveluasumista sekä tilapäistä lyhytaikaista palveluasumista pääasiassa nuorille kehitysvammaisille aikuisille. Tehostetun palveluasumisen paikkojen lupa koskee myös muita ryhmiä. Ennen pysyvää palveluasumista yritys on tarjonnut myös luontomatkailua ja lomailua erityisryhmille sekä tilapäishoitoa pääasiassa lapsille ja nuorille kehitysvammaisille henkilöille. Tilapäishoitoryhmiä oli yhteensä neljä, jotka kävivät Lindabellassa neljänä viikonloppuna kuukaudessa. Viikonloppujen toiminta perustui luontohoivaan.

Asumispalvelussa oleville asiakkaille sekä tarvittaessa muille on järjestetty työ- ja päivätoimintaa omassa yksikössä. Paikallisten yhteistyökumppaneiden luona on tehty työkokeiluja ja avotyötä koskien ravitsemus-, kaupan-, kiinteistönhoidon- ja hoiva-alan töitä. Keikkalaisemme ovatkin ”aina valmiina, kun keikkaa pukkaa”. Pikkumökkiä käytetään paljon työ- ja päivätoiminnassa, joka sisältää mm. kiinteistön ja puutarhan hoitoa. Norrinmäellä kehitetään kädentaitoja mm. valmistamalla linnunpönttöjä, saippuota ja kynttilöitä. Myös kutominen ja virkkaaminen ovat olleet suosittuja kädentaitoja. Asumisyksikössä on musiikkihuone ja kuntosali.

Muu luontopainotteinen toiminta

Työ- ja päivätoiminnan lisäksi maaseutuympäristö tarjoaa runsaasti myös muunlaista luontopainotteista toimintaa. Voimme järjestää pienryhmille päivän retkiä sisältäen laavuretkiä, melontaa, hevosajelua, ratsastusta ja kalastusta vaikkapa omalla lautallamme. Talvisin on mahdollisuus

kokeilla esimerkiksi lumikenkäkävelyä ja kalastusta pilkkien. Erikoisvarusteiset kanootit ja pyörätuolikelkat tarjoavat osallistumismahdollisuuden myös vaikeavammaisille.

Jari Lindgren

Eheyttävän ja kuntouttavan toiminnan tavoitteena on lisätä kehitysvammaisten elämäntaitoja arjen toiminnoissa, sosiaalisuutta, yhteisöllisyyttä, vastuuntuntoa, ja onnistumisen kokemuksia sekä fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia. Työmme tärkeänä perustana on luontohoiva, minkä osuuden olemme liittäneet mukaan YKS-mallin mukaiseen yksilökohtaiseen suunnitelmaan. Elämäkerrat, haaveet ja toiveet sekä luonnon vaikutus ovat tulleet käytännön työkaluiksi ja voimaannuttavat tulevaisuuden haasteissa.

Luonnossa toimimisen olemme huomanneet vähentävän asiakkaidemme sairastavuutta ja lisäävän mm. mielihyvän kokemista, keskittymiskykyä ja tarkkaavaisuutta. Ryhmätilanteissa luonto antaa positiivisen ympäristön jopa muuten haasteellisille vuorovaikutustilanteille. Yhteisöllisen asumisen vastapainona luonto tarjoaa tilaa ja rauhaa. Toisaalta luonto myös aktivoi mielekkäillä toimintamahdollisuuksilla ja jopa mahdolliset aggressiiviset kommunikointitavat vähenevät.

Luonto tarjoaa monipuolisia aistikokemuksia, lisää luovuutta ja eheyttää kokonaisvaltaisesti.

Eläinten kanssa toimiminen monesti rauhoittaa ja lisää vastuunottoa sekä läsnäolon taitoja. Fyysisen kuntoutuksen ohella mm. ratsastus on lisännyt puheen tuottamista selkeään rytmisyyden avulla. Eläimen kunnioitus lisää kunnioitusta myös toisia ihmisiä kohtaan.

Muuten niin sääntöjä ja rajoja pursuavassa stressaavassa maailmassa luonnon antama vapauden tunne auttaa saamaan yhteyden omaan minuuteen ja näin tarjoaa voimaannuttavaa kokemusta.

Elektroniikan ja yleensä sähkön sekä säteilyjen täyttämässä nykyelämässä luonto antaa kokemuksen erilaisesta tilasta. Metsän epätasaisessa maastossa liikkuminen on hyväksi niin lihaksistolle kuin tasapainollekin. Luonto siis tyydyttää hyvin erilaisia tarpeita hyvinvoinnin lisäämiseksi.

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden vapaa-ajanvietto luonnossa

Viimaikainen tutkimus on tuonut runsaasti esille uutta tietoa ihmisten tietoisuuden lisääntymisestä luonnonympäristöjen hyvinvointivaikutuksista ja ihmisten luonnossa tapahtuvan vapaa-ajanvieton lisääntymisestä. Luontosuhteen muodostuminen ja sen ylläpitäminen turvaavat sekä kehon että mielen terveyttä ja hyvinvointia hyvinkin monella tasolla.

Alla olevaan taulukkoon on koottu luonnon hyvinvointivaikutuksia ja luonnossa hallittavia asioita (Salonen 2010, Mårtensson ym. 2011, Ekvall 2012, Knudsen & Seidler 2012, Tourula & Raitio 2014, Tyrväinen ym. 2014, 271).

Luonnon hyvinvointivaikutuksia
• ketteryyden, tasapainon, kestävyys ja lihaskunnan paraneminen
• rauhoittuminen ja stressinhallinta
• unirytmii
• painonhallinta
• kaukonäön harjoittaminen ja ylläpitäminen
• immuunipuolustuksen toiminta
• myönteinen mieliala
• itsetunto ja oman toiminnan säätely
• sosiaaliset vuorovaikutustaidot ja tunteiden hallinta
Luonnossa hallittavia asioita
• turvallisen luonnossa liikkumisen taidot
• suojautuminen auringon uv-säteilyltä

Tiivistäen voidaan todeta, että luontosuhteen myötä lapsi saa eväät aktiiviseen elämäntapaan, joka tarjoaa sekä kehon kaipaamaa fyysistä rasitusta, että tukee henkisen hyvinvoinnin saavuttamista ja ylläpitämistä.

Luonnon hyvinvointivaikutuksissa on pitkälti kysymys ympäristön tarjoamista mahdollisuuksista, joita yksilö ottaa käyttöön omien tarpeidensa mukaisesti. Joku hakee luonnosta rauhoittumista ja tilaa omille ajatuksille, toinen puolestaan haluaa irtiotta arjen kuormittavuudesta fyysistä

rasitusta tuovan tekemisen myötä. Lähes kaikille ihmistyypeille ja elämäntyyeille löytyy luonnon parista tekemistä, joka innostaa ja vie mukanaan. Useinkin tämä tapahtuu ”ihan luonnostaan”, ilman tietoista hyvinvointietujen tavoittelua.

Seuraavassa kerrotaan Forssan seudulla lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarjolla olevista vapaa-ajanvietto mahdollisuuksista. Tammelassa sijaitseva yritys Vihreät Tassut tarjoaa lumoavia, vihreitä elämyksiä niin lapsille, nuorille kuin aikuisillekin ympäri vuoden. Mari Similä kertoo ratsastukseen ja eläinharrastuksiin liittyvistä mahdollisuuksista. Elina Hujanen ja Anneli Nuoranne esittelevät puolestaan lapsiperheille suunnatun tapahtuman, Lasten Maatalousnäyttely Mansikin, jonka puitteissa perheet pääsevät viettämään yhteisen syyskuisen päivän. Lopuksi esitellään muita seudulla toimivia lapsille, nuorille ja perheille luontokokemuksia tarjoavia luontomatkailualan yrityksiä.

Lähteet

- Ekvall, H. 2012. Friskare, gladare och smartare med utomhuspedagogik? En forskningsöversikt. Viitattu 27.9.2017. http://www.gotbot.se/upload/Botan/Bilder_barn_skola/PDF%20material/Utomhuspedagogik/Utomhuspedagogik%20forsknings%C3%B6versikt.pdf
- Knudsen, M. & Seidler, P. (toim.) 2012. Nature Interpretation for Children and Young People in the Nordic Countries. Viitattu 27.9.2017. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:701567/FULLTEXT01.pdf>
- Mårtensson, F., Jensen, E., Söderström, M. & Öhman, J. 2011. Den nyttiga utestelsen? Forskningsperspektiv på naturkontaktens betydelse för barns hälsa och miljöengagemang. Naturvårdsverket. Viitattu 27.9.2017. <http://www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publikationer/ISBN/6400/978-91-620-6407-5/>
- Salonen, K. 2010. Mielen luonto: Eko- ja ympäristöpsykologinen näkökulma. Helsinki: Green Spot Media Farm.
- Tourula, M. & Raitio, A. 2014. Terveyttä luonnosta. Thule Instituutti. Viitattu 27.9.2017. https://issuu.com/hanneleh/docs/terveytt___luonnosta_kirja
- Tyrväinen, L., Kurttila, M., Sievänen, T. & Tuulentie, S. (toim.) 2014. Hyvinvointia metsästä. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.

Tarja Jaakkola, Vihreät Tassut
www.vihreattassut.fi

Lähiluonnon lumon löytäminen

Rantametsän suuret kuuset houkuttelevat. Päätämme kiivetä niin korkealle kuin pääsemme. Menoksi. Paljaat varpaat ovat kiipeämiseenkin parhaat. Pihkan saa pestyä kantapäistä helpommin kuin paidasta. Karkea kaarna rapisee mukavasti ja tuntuu lämpimältä. Linnut kaikkoavat kuusesta. Orava loikkaa kauemmas. Mummo kulkee pihamaalla. Kuusenoksat muodostavat vihreän majan. Piilomajan. Täällä on turvassa kaikelta. Yhdessä ystävän kanssa. Puunoksalla. Sininen taivas pilkottaa oksien välistä. Linnut lentävät taivaalla. Taivas kutsuu. Kiipeämme ylemmäs miettimättä, miten pääsemme alas. Se ei ole tärkeää. Alas pääsee aina, se on huomattu. Vain suunta ylös on tärkeää. Tavoite. Unelma.

Parhaat lapsuusajan muistot liittyvät usein yksinkertaisiin pieniin yhdessäolon ja yhdessä kokemisen hetkiin.

Omasta lapsuudesta kirkkaina mieleen ovat jääneet mm. perheen yhteiset pyöräilyretket, kesäaamujen aikaiset, aamu-usvaiset kahdenkeskiset heräämiset ukin kanssa, sunnuntaiset iltakävelyt kaupungin katuja jätskikioskille, marjanpoimintaretket eväineen, katiskantarkistussoutelut tai metsäpiiloleikit mummolassa naapurin lasten kanssa.

Muistoissa elävät myös tietyt tuokiokuvat ja niihin liittyvät tunteet, tuoksut tai sanat; iilimato sääressä, tupasvillatyyny joka heräsi eloon, puinen mylly purossa sateen jälkeen, pihkaa vaatteissa, sadevesitynnyrissä pesty porkkana, ahven ongenkoudussa, nurmikkoon pyyhityt multaiset sormet... Näitä on lukemattomia. Yhteistä kaikille on, että ne ovat pieniä ja tärkeitä hetkiä, joita siinä hetkessä ei edes ajatellut, mutta joita on vuosikymmenten ajan kantanut sydämessään ja muistoissaan. Moneen tällaiseen hetkeen liittyy myös luonto tavalla tai toisella.

Vihreät Tassut palvelee perheitä luonnossa monella eri tavalla ja auttaa osaltaan keräämään pieniä ja tärkeitä hetkiä talletettavaksi muistoihin ja sydämeen. Lähiluonnon lumon löytäminen metsästä, puistosta tai puutarhasta sekä paikalliskulttuurin ja -historian tuntemus ja siitä ammentaminen ovat vahvuuksiamme. Mukaan lähiluonnon löytöretkille saa halutesaan koulutetun koiran tai matkaan voi lähteä ihan kaksijalkaisten kesken. Panostamme yksinkertaiseen elämyksellisyyteen, luonnon tutkimiseen ja

aistimiseen, tekemisen ja kokemisen kautta oppimiseen, yhdessä olemiseen ja kestävään tapaan toimia.

Syksyisin marjastus- ja sienestysretket sekä erilaiset luontoretket antavat syksyn hämäryyteen aivan uutta elinvoimaa ja virkeyttä. Retkillä vieteen kiireetöntä ja seikkailunhaluista yhteistä aikaa ilman suoritustarpeita tai sosiaalisia paineita. Pääpaino on luonnossa olemisen nauttimisessa. Itsekerätyt marjat ja sienet ilahduttavat tosin vielä talvellakin.

Talviaikaan suokenkä- ja lumikenkäretket patistavat pois sohvan kätköistä. Tasaisessa suomaastossa voidaan edetä kaikille sopivaan tahtiin ja etsiskellä vaikka eläinten jälkiä tai jätöksiä, tehdä lumienkeleitä tai jättää itse erikoisia jälkikuvioita perässätulijoiden ihmeteltäväksi.

Kevät- ja kesäaikaan villiyrttiretket sekä metsäkylpy- ja aistiretket antavat vahvistavia maistiaisiksi kesän vihreydestä ja rikkaudesta. Kevään ja kesän kasvun ihmettelemistä, kasveihin tutustumista, linnunlaulun kuuntelemista, lintujen bongausta, auringon valon kulkemisen tai vaikka jäiden lähdön seuraamista voivat retket pitää sisällään. Kiireetöntä aistimista ja ihmeellistä onnellisuutta.

Keväästä syksyyn toimimme myös puutarhaterapeutteina tai ohjaamme henkilökohtaisesti oman puutarhan tai palstaviljelyn kiemuroissa voimavarakeskeisesti itsetekemisen ja -kokemisen avulla. Oman puutarhan hoitaminen kevästä syksyyn yhdessä oppien ja yhdessä onnistuen on tavattoman palkitsevaa ja antoisaa kaikille. Omassa puutarhassa tai palstalla itsekasvatetut antimet maistuvat paremmilta kuin kaupasta ostetut koska maussa on mukana onnistumisen aromi.

Yhdessä, tässä hetkessä, kylvämme muistojen siemenet...

Mari Simola

Mari Similä, Similän Ratsutila
www.similanratsutila.fi

Ratsastusta ja retkiä lapsille ja nuorille Similän ratsutilalla

Johdanto

Similän Ratsutilalla on toteutettu ratsastuksen opetusta vuodesta 1998 alkaen.

Similän Ratsutilalla ovet ovat avoinna kaikille. Toiminnassamme huomioimme kaikki tallilla kävijät, jotta jokainen lapsi ja nuori ja vanhempi kokee olevansa tervetullut. Hevoset ja ponit ovat huolella valittuja, kokeneita ja ratsastustoimintaan sopivia. Myös henkilökunta on koulutettua.

Retkikohde päiväkodeille ja koululaisryhmille

Olemme Similän ratsastuskoulun liikuntapalveluiden lisäksi tarjonneet ratsastuskoulua retkikohteeksi sekä päiväkodeille että koululaisryhmille. Kokemukset ovat olleet hienoja!

Esimerkiksi koululuokan yhteishenki on parantunut jo retkeä suunniteltaessa. Samalla myös suomenhevosen juhlavuosi 110 vuotta on tuonut tänä vuonna ilmiöoppimiseen uuden näkökulman. Näin myös suomenhevosen rooli on tullut tutuksi monelle koululaiselle Suomen historiassa. Taavoitteenamme on myös julkaista videodokumentti tästä retkestä Suomen itsenäisyyspäiväjuhlassa.

Ratsastuksenopettajan erikoisammattitutkinnon lisäksi olen suorittanut vuonna 2017 sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ohjaajan tutkinnon. Uutena palveluna tarjoamme myös hevosavusteista toimintaa kaiken ikäisille asiakkaille.

Elina Hujanen, LounaPlussa ry., hankeneuvoja ja Anneli Nuoranne, LUKE, tutkimusassistentti

Mansikki tuo maaseudun lähelle

Johdanto

Lasten maatalousnäyttely on muutamassa vuodessa hakenut paikkansa Forssan seutukunnan lapsiperheiden suosikkina. Tapahtuman luonne on vakiintunut, toimintojen runko löytynyt ja kehittämistarpeet järjestäjien tiedossa.

Ulla Harju

Mallia Pohjanmaalta

Ensimmäinen lasten maatalousnäyttely Jokioisilla, Luonnonvarakeskuksen (Luke) Elonkierto-puistossa järjestettiin syyskuussa 2014. Tätä edelsi mielenkiintoisen lehtiartikkelin lukeminen Maaseudun Tulevaisuudesta ja sen säilyttäminen oikeaa hetkeä odottamaan. Tuo hetki koitti kesällä vuonna 2013, jolloin EU:n ohjelmakausi ja Leader LounaPlussan kehittämisohjelman toteutus, sillä erää lähenei loppuaan. Päätettiin ryhtyä etsimään kumppaneita uudenlaisen tapahtuman tuomiseksi seudulle, ja haakea suunnitelmalle hankerahoitus.

Lasten maatalousnäyttelyyn käytiin tutustumassa Kauhavalla, jossa se oli järjestetty kyläkoulun pihaan jo muutamia kertoja. Autokunnassa oli edustus LounaPlussasta, Jokioisten Maa- ja Kotitalousnaisista (sittemmin Maa- ja Kotitalousseura), sekä Elonkierto-puistosta, joka tuntui äkkiseltään luontevimmalta paikalta järjestää tämän tyyppinen tapahtuma, ja ideamme sai siellä heti lämpimän vastaanoton.

Pohjanmaalainen lastentapahtuma sai meidät vakuuttuneeksi, että suunnittelua kannattaa jatkaa, ja lähdimme pohtimaan keinoja käytännön järjestelyihin. Osa tapahtuman toiminnoista on siirretty sellaisenaan Kauhavalta Jokioisille, ja ne ovat ilahduttaneet lapsia myös täällä. Paljon on kehitelty myös omia ideoita, pidetty palavereita ja etsitty vastuutahoja uuden tapahtuman identiteetin synnyttämiseksi. Jokioislaiselle lasten maatalousnäyttelylle haluttiin myös persoonallinen, muista erottuva ja mieleen jäävä nimi, ja tätä nykyä iloinen Mansikki-lehmälogo onkin LounaPlussa ry:lle rekisteröity tavaramerkki.

Yhdistysyhteistyötä ja verkostoitumista

Alun ideariihien myötä tapahtuman tekemisessä on ollut mukana yhdistyksiä ja toimijoita yli kuntarajojen. He kirjaavat talkootuntinsa ylös, ja pääsevät näin hiukan myös taloudellisesti vahvistamaan yhdistyksensä toimintaa. Ensimmäisen vuoden hankerahoituksen ja onnistuneen tapahtuman jälkeen mukana on ollut useampi sponsori. Pääsylippu on pyritty pitämään poikkeuksellisen edullisena, jotta jokaisella perheellä olisi mahdollisuus osallistua. Vain muutamissa toimintapisteissä, joiden järjestämisestä syntyy selkeästi kuluja, on maksu asiakkaille, mutta valtaosa tapahtuman toiminnoista on maksuttomia.

Alusta asti Mansikkiin on saatu mukaan ryhmiä asiakkaisiksi. Erilaiset yhdistykset, kuten kyläyhdistykset, 4H:t ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton alaosastot tekevät retkiä vuoden mittaan, ja Mansikki on osoittautunut toimivaksi kohteeksi. Mukana voi olla omat eväät tai lämpimän lounaan voi varata etukäteen. Portilla ryhmien kanssa asiointi on joutuisaa, kun pääsyliput ovat valmiina retken johtajalla. Osa ala-asteista on myös ottanut päivän lauantaikoulupäiväkseen. Useana vuonna on näkynyt yleisön joukossa heijastinliivein varustettuja pieniä ihmisiä ryhminä.

Toiminnallisuus ja turvallisuus

Mansikin kantava teema on alusta asti ollut itse tekeminen, elämyksellisyys ja kokeminen. Työnäytösten katselemisen sijaan pikkuväki pääsee itse osallistumaan. Me aikuiset joskus ajattelemme tapahtumajärjestämisen kovin mutkikkaasti, mutta on ollut liikuttavaa seurata, kuinka lapsi lyö esimerkiksi vasaralla nauloja pölliin yhä uudelleen ja uudelleen ja kokee onnistumisen iloa. Kerrostalossa asuvalle lapselle tämä voi olla ensimmäinen kosketus oikeisiin työkaluihin, eikä uusintaa ole helppo vaikkapa parvekkeella järjestää.

Ulla Harju

Kuorma-auton lavallinen pehmeää hiekkaa tasoittuu nopeasti kymmenillä pienillä lapiolla. Samoin traktorinlavakyyti parkkipaikalta tapahtuman pääportille on asiakaskyselyn perusteella yksi huikkeimmista päivän kokeuksista. Tuuli tuntuu poskilla, oljet tuoksuvat, ja vinhaa vauhtia alamäkeä porhaltavan traktorin lavalta avautuu näkyviin koko Elonkierto-puisto! Näitä kyytejä ajaessaan talkoomiehet tarjoavat monen ikäiselle kävijälle unohtumattoman lapsuusmuiston.

Turvallisuus on tapahtuman järjestäjien kannalta yksi tärkeimpiä seikkoja. Kun liikutaan ulkona, on koneita ja eläimiä, riskejäkin on toki olemassa. Mansikissa lapset ovat ensisijaisesti oman aikuisen vastuulla, ja tästä onkin selkeästi ilmoitettu jo sisääntulossa. Tapahtumaa valmistellaan saumattomassa yhteistyössä viranomaisten kanssa, ja kaikki seikat pyritään porukalla huomioimaan. Joen tuntumaan ei toimintoja viedä, ja ilman kypärää ei ratsasteta. Paikalla on aina ollut Suomen Punaisen Ristin paikallisosasto, eikä laastarointia kummempaa oikeastaan olekaan onneksi tarvittu. Järjestysmiehiä nimetään Poliisin vaatimusten mukaisesti, ja heidän vastuualueensa mietitään etukäteen. Turvallisuuspäällikkö tietää roolinsa, ja äänentoistolaitteistoa hyödynnetään tarvittaessa väkimäärän ohjaamiseen ja ohjeistamiseen. On kaikkien etu, että isosta tapahtumasta saadaan joustava ja mahdollisimman riskitön!

Mummun ja papan kanssa yhdessä

Mansikissa näkee paljon isovanhempia lasten kanssa, mikä ilahduttaa suuresti järjestäjiä. Mummuilla ja papoilla on varmasti monia tarinoita kerrottavana entisaikojen maatilain toiminnasta ja työtavoista, omasta

lapsuudestaan. Näin ollen onkin erinomainen juttu, että Elonkierrossa on vanhoja työkoneita esillä koko kesän ajan ja myös Mansikki-päivänä nämä ovat tärkeässä roolissa. Kyytiin saa istahtaa ja valokuvamuistoja tallentaa.

Mansikki on tapahtumana halunnut pitäytyä omaleimaisena myös ruoka-palveluiden osalta. Lähiruoka on tärkeässä roolissa, alueen tilojen tuotteita halutaan hyödyntää ja paikallisuutta korostaa. Oma erikoisuutensa on suuressa padassa hiljalleen hautunut kaurapuuro – tavallinen kaurapuuro voisilmällä ja sokerilla! Tämä herkku on joka vuonna loppunut jo ennen tapahtuman päättymistä, samoin muurinpohjaletut ovat aina suosittuja ulkoilmatapahtumassa, jo heti ensimmäisenä vuonna niitä paistettiin 900 kappaletta. Makuelämysten kautta voidaan myös luoda tärkeitä lapsuusmuistoja!

Elonkierto tarjoaa oivalliset puitteet Mansikille ja muullekin toiminnalle

Elonkierrossa on mukavasti tilaa ja puisto on erinomainen ympäristö lasten maatalousnäyttelylle. Puiston kokonaispinta-ala on 20 ha, josta peltoa on 15 ha. Lehmät, hevoset ja lampaat viettävät kesää tilavilla hakamaa- ja peltolaitumilla. Kävijä pääsee tutustumaan harvinaisiin itäsuomalaisiin kyyttölehtiin ja vasikoihin. Parin kilometrin mittainen esittelypolku sen varressa olevine viljelyksineen ja opastauluineen johdattaa luonnonvarojen tutkimuksen maailmaan.

Elonkierrossa voi oppia, miten ihminen ja luonto toimivat yhdessä ja miten tutkimus siirtyy käytäntöön. Esittelypolun varrella on erikokoisia viljelyruutuja, joilta voi löytää harvinaisempiakin kasvilajeja kuten hirssiä, qvinoaa, hamppua, pellavaa, humalaa sekä yrtti- ja lääkekasveja. Kasvien lisäksi polun varrella kerrotaan havainnollisella tavalla ruuantuotannon perusasioista, maaperästä ja kasvinravinteista sekä esitellään viljelyn ympäristövaikutuksia. Kierroksen loppupuolelle kylvetty ”suomalainen ruokapöytä” näyttää miten paljon meillä on viljelyssä peltoa yhtä keskivertokuluttajaa kohti ja miten alue jakaantuu eri kasvien kesken.

Maaseutu- ja kotieläinpuisto Elonkierto on toiminut jo lähes kaksi vuosikymmentä. Puisto on rakennettu EU:n Life-ympäristörahoituksen turvin ja sitä ylläpitää Luonnonvarakeskus. Kesäisin avoinna olevaan puistoon pääsee ihan ilmaiseksi. Elonkierrossa on nähtävää ja koettavaa hyvin monenlaisille vierailijoille, arvioitu kävijämäärä vuosittain on 25.000 – 30.000. Paikalliset asukkaat ovat ottaneet puiston ulkoilu- ja virkistätymisalueekseen, ja lomalaiset ovat löytäneet tien Elonkiertoon. Koululaisille ja opiskelijoille Elonkierto tarjoaa mielenkiintoisen ja monipuolisen oppimisympäristön ulkoilmaoppimiseen.

”Parempaa kuin Särkänniemi, uimahalli ja hoplop yhteensä”

Mansikista on tullut monelle perheelle kesäkauden kohokohta. Lapset kasvavat, ja kokevat sen hieman eri tavalla joka kerta. Ajankohta perhetapah-tumalle on mitä mainioin – kesän karkelot ovat takanapäin, ja vielä on mahdollisuus edullisesti osallistua koko perheen voimin iloiseen päivään.

Hyväntuulen tapahtuma haluaa olla mukana tuottamassa lapsille luon-toelämyksiä ja tarjoamassa kosketuksen eläimiin yhdessä oman perheen kanssa.

Päivi Homan-Helenius, HAMK, yliopettaja ja Anja Yli-Viikari, LUKE, Tutkija

Lapsille, nuorille ja perheille tarjolla olevia luontopalveluita Forssan seudulla

Forssan seudulla lähiluonto aukeaa monella heti kotiovelta. Helposti saatavutettavissa ovat myös Hämeen luontokeskuksen, Liesjärven, Torrnsuon kansallispuistot, Saaren kansanpuisto sekä Eerikkilän urheiluopiston ja Maatalouden esittelypuisto Elonkierron alueet.

Luontotoiminnan ammattilaisia, jotka tarjoavat palveluita sekä yksilöille että ryhmille luontoelämysten kokemisessa, ovat esimerkiksi:

Erärenki	www.erarenki.fi
Loimunalle	www.loimunalle.fi
Vihreät tassut	www.vihreattassut.fi
Wilderness Tales	www.reissussa.fi

Monella lapsella ja nuorella on perheessä tai lähipiirissä omia lemmikkieläimiä. Silloin, kun tähän ei ole mahdollisuuksia, pääsee eläinharrastuksien pariin esimerkiksi seuraavilla tiloilla:

Anun Arkki	www.facebook.com/Anun-Arkki-495167860630355
Koivurinteen Kotieläintila	www.facebook.com/koivurinteenkotielaintila
Lintupajun Hevostila	https://www.facebook.com/lintupaju
Puolikuun Ponitalli	www.puolikuun-ponitalli.fi
Similän Ratsutila	www.similanratsutila.fi
Waivian Ratsutalli	http://waivianratsutalli.fi
Vekkilän Museotila	http://liinaharja.fi

Kuntouttavaa toimintaa lapsille ja nuorille luonnon ja eläinten parissa tarjoavat esimerkiksi seuraavat yritykset:

Anun Arkki	www.facebook.com/Anun-Arkki-495167860630355
Jokioisten Ratsusterapiatalli	www.ojantalli.fi
Lindabella Oy	www.lindabella.fi
Similän Ratsutila	www.similanratsutila.fi
Yli-Tokan Vuonohevostila	http://www.vuonohevonon.com

Luontopainotteista perhepäivähoitoa on tarjolla esimerkiksi Varpuskodossa:

Perhepäivähoito Tiina Lepo	www.facebook.com/varpuskodossa
----------------------------	---

III KOKEMUKSIA LASTEN JA NUORTEN LUONTOLÄHTÖISEN TOIMINNAN KEHITTÄMISESTÄ

Seuraavassa kerrotaan hankkeesta saaduista tuloksista luontolähtöisen toiminnan kehittämiseksi eri sektoreiden välisenä yhteistyönä sekä kehittämistyöstä saaduista opeista ja oivalluksista.

Päivi Homan-Helenius, HAMK, yliopettaja ja Anja Yli-Viikari, LUKE, tutkija

Luontolähtöisen toiminnan kehittäminen eri sektoreiden välisenä yhteistyönä

Forssan seudun Green Care -klusterihankkeen tavoitteena oli lasten ja nuorten luontolähtöiseen toimintaan keskittyvän klusterin perustaminen ja sen toiminnan käynnistäminen. Hankkeen kohderyhmän muodostivat Forssan seudulla toimintaansa aloittavat ja jo toiminnassa olevat hyvinvointi- ja luontomatkailualan yritykset sekä julkisen ja kolmannen sektorin toimijat. Seuraavassa tarkastellaan hankkeen keskeisiä toimenpiteiden toteuttamista ja tavoitteiden saavuttamista.

Moniammatillisen yhteistyöverkoston muodostaminen

Hankkeen alussa luotiin lasten, nuorten ja lapsiperheiden parissa työskentelevistä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoista *moniammatillinen yhteistyöverkosto*. Verkosto kasvoi hankkeen alussa olleesta muutamasta toimijasta hankkeen lopussa toista sataa henkilöä käsittäväksi laaja-alaiseksi asiantuntijaverkostoksi. Verkoston postituslistalla olleista henkilöistä monet osallistuivat useisiin hankkeen järjestämiin yhteistyöfoorumeihin ja muihin tilaisuuksiin kahden vuoden aikana.

Päivi Homan-Helenius

Yhteistyöfoorumien järjestäminen

Hankkeen *yhteistyöfoorumina* toimivat kahdeksan työpajaa, joiden teemoina olivat luontolähtöiseen toimintaan liittyvä erityisopetus, varhaiskasvatus, perusopetus, kuntoutus, lastensuojelu ja nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy. Ensimmäisessä työpajassa käsiteltiin lisäksi yhteistyön tarpeita ja toiveita sekä klusterin käynnistämistä seudulla, ja viimeisen työpajan teemaksi nostettiin lasten ja nuorten erityisherkkyyttä.

Päivi Homan-Helenius

Työpajat oli rakennettu niin, että niiden alussa oli teemaan liittyvät asiantuntijapuheenvuorot, joiden pohjalta jatkettiin työskentelyä pienryhmissä kulloisenkin teeman mukaisesti. Työpajojen tavoitteena oli tuottaa uusia ajatuksia ja ideoita luontolähtöisen toiminnan ja palvelujen kehittämiseksi sekä oman organisaation että klusterin kehittämisen näkökulmasta.

Työpajojen tuotokset on luettavissa hankkeen Internet-sivuilta: www.hamk.fi/gc-klusteri

Yrityskohtaisten kartoituskäyntien tekeminen

Hankkeen *yrityskohtaiset kartoituskäynnit* kohdistuivat kymmenkuntaan toimintaansa aloittavaan tai jo toiminnassa olevaan hyvinvointi- tai luontomatka-alan yritykseen, jotka olivat ilmaisseet kiinnostuksensa osallistua haastatteluna toteutettavaan kartoitukseen. Kaikki haastatelluun osallistuneet yritykset tai yrittäjiksi aikovat edustivat ns. mikroyrityksiä, joissa oli alle 10 työntekijää. Lähes kaikilla haastatelluilla oli liiketoimintasuunnitelmat ajan tasalla. Useimmilla oli myös ammatilliset pätevyudet ja tuotteisiin halutut sertifikaatit jo kunnossa. Joukossa oli sekä ilmoituksenvaraista että toimiluvan vaativaa yksityistä sosiaali- ja terveyspalvelujen tuotantoa.

Sen sijaan haastateltavat kaipasivat tukea erityisesti asiakaskontaktien solmimiseen, yrityksen markkinointiin ja palveluiden tuotteistamiseen. Uusien palvelujen suunnittelun toivottiin tapahtuvan yhdessä muiden seudulla toimivien yritysten ja julkisen sektorin (kunnat ja FSHKY) toimijoiden kanssa.

Yritystoiminnan ympäristöarvoista kertoi se, että suurin osa haastatelluista käytti lähellä tuotettua ruokaa, joista osa oli myös luonnonmukaisesti tuotettua. Eläinten ravinto ja kuivikkeet saatiin myös läheltä joko omalta tai naapurin pellolta. Niin ikään monien yritysten lämmitys ja jätehuolto oli hoidettu ympäristöystävällisesti. Luontoarvojen vahva kunnioittaminen nousi esiin myös ajattelussa, jonka mukaan *luontoon ei jätetä jälkiä*.

Sähköisen palvelutarjottimen laatiminen

Hankkeessa laadittiin *yritysten sähköinen palvelutarjotin*, jonka avulla haluttiin edistää yritysten markkinointia ja yritysten tunnetuksi tekemistä. Tavoitteena oli luoda Internet-sivut, jotka olisivat mahdollisimman selkeät ja informatiiviset asiakkaiden näkökulmasta.

Palvelutarjotin toteutettiin Rantamäen ja Räisäsen (2016) opinnäytetyönä, jonka teoriaosuudessa perehdyttiin Green Care -toimintaan ja siihen liittyvään yrittäjyyteen. Opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa otettiin yhteyttä 25 seudun yrittäjään, joista 12 ilmoitti haluavansa saada yrityksensä yhteystiedot, palvelukuvaukset ja kohderyhmät näkyville sähköiseen palvelutarjottimeen. Palvelutarjotin luotiin hankkeen Internet-sivujen www.hamk.fi/gc-klusteri yhteyteen.

Palvelutarjotinta päivitettiin hankkeen edetessä. Hankkeen päättyessä siinä oli yhteensä 14 yrityksen ajan tasalla olevat yhteys- ja sijaintitiedot sekä kuvaukset yritysten tarjoamista palveluista lapsille ja nuorille sekä lapsiperheille. Vaikka ideaa Internet-pohjaisen palvelutarjottimen laatimisesta hankkeen alussa pidettiin toimivana, sen tavoitettavuutta asiakkaiden näkökulmasta alettiin epäillä hankkeen edetessä. Yrittäjiltä saatujen palautteiden mukaan aktiivisesta palvelutarjottimen markkinoinnista (mm. hankkeen omat Internet-sivut ja hankkeen järjestämät tapahtumat sekä Green Care Finland ry:n ja Forssan kaupungin Internet-sivut) huolimatta, jokin muu sosiaalisen median kanava kuten Facebook olisi saattanut tavoittaa enemmän maksavia asiakkaita.

Selvitykset

Hankkeessa laadittiin kuusi *selvitystä*, joiden tuloksia tarkastellaan seuraavassa.

Saloisen (2016) Forssan seudun hyvinvointialan yrittäjille tekemän kyselytutkimuksen mukaan yritysten (n=15) lapsille ja nuorille tarjotamat palvelut kohdistuivat yleisimmin vapaa-aikaan ja kuntoutukseen

eläinavusteisuuden ja luontoavusteisuuden ollessa yleisimpiä yritysten käyttämiä Green Care -menetelmiä. Kestävän kehityksen periaatteiden noudattamisessa yrityksissä oli yleisintä jätteiden lajittelu/kierrätys, ekologiset hankinnat ja logistiikan järkevöittäminen. Kehittämisehdotuksiksi yrittäjät mainitsivat yksityisen ja julkisen sektorin välisen yhteistyön, tuotteistamisen ja markkinoinnin kehittämisen sekä toiminnan vaikuttavuudesta saatujen tulosten esiin tuomisen.

Velinin (2016) Forssan seudun julkisen sektorin toimijoille tekemän kyselytutkimuksen mukaan suurin osa luontolähtöisten palveluiden kanssa tekemisissä olleista henkilöistä (n=53) työskenteli perusopetuksen, varhaiskasvatuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon piirissä. Työssään he olivat toteuttaneet eniten erilaisia luonto-, metsä- ja seikkailuretkiä lähiluontoon ja vähiten viherpuutarha- ja hevostilavierailuja seudulla sijaitseviin yrityksiin. Kestävän kehityksen periaatteiden noudattamisessa yleisintä oli jätteiden lajittelu ja ekologinen kulutus ja harvinaisinta kuljetusten/matkustamisen ekologisuus. Kehittämisehdotuksiksi mainittiin palveluntuottajien ja heidän tarjoamiensa palveluiden helppo löytäminen, tiiviimpi verkostoituminen sekä yhteistyö palvelujen tuottajien ja tilaajien välillä.

Päivi Homan-Helenius

Anttilan ja Nygårdin (2016) lapsille ja vanhemmille kohdistuneen haastattelututkimuksen mukaan luontopainotteisessa esikoulussa olleiden lasten (n=8) mielestä mukavinta esikoulussa oli ulkona leikkiminen kuten majojen rakentaminen ja tutkimusretket. Lasten huoltajat (n=8) olivat puolestaan sitä mieltä, että luontopainotteisen toiminnan avulla heidän lastensa käytös rauhoittui, kun ylimääräinen energia saatiin purettua pois, jolloin lapset kykenivät paremmin keskittymään oppimiseen. Vanhemmat huomasivat myös lastensa liikunnallisen aktiivisuuden lisääntyneen luontoympäristössä tapahtuvan toiminnan avulla. Lisäksi vanhemmat kertoivat itsekin saavansa luonnosta voimavaroja mm. arjessa selviytymiseen ja parisuhteen ylläpitämiseen.

Rantalan (2016) erityisopettajille tekemän haastattelututkimuksen mukaan erityisopettajien (n=6) mielestä koulussa tapahtuvan luontolähtöisen toiminnan avulla voitiin tukea erityislasten ja -nuorten kasvua ja kehitystä

sekä edistää heidän terveyttään ja hyvinvointiaan. Luonto soveltui haastateltavien mukaan mainiosti myös erityislaster ja -nuorten oppimisympäristöksi, koska ulkona tapahtuvan ilmiöpohjaisen oppimisen katsottiin olevan virikkeellisempää, kiinnostavampaa ja tehokkaampaa kuin luokassa tapahtuvan oppimisen. Haastateltavien mukaan luonto-opetuksen toteuttamisessa on kuitenkin resurssien riittävyyteen ja opetuksen organisointiin liittyviä haasteita.

Päivi Homan-Helenius

Forstenin (2016) kuvailevan kirjallisuuskatsauksen mukaan ammatillisessa koulutuksessa käytettiin monipuolisesti erilaisia luontolähtöisiä opetusmenetelmiä eri ammattialoilla. Luontolähtöisten menetelmien käytöllä todettiin olevan myönteinen vaikutus opiskelijoiden oppimismotivaatioon ja sitä kautta oppimiseen, koska niiden avulla opiskelijoiden kiinnostus opiskeltavaan aineeseen lisääntyi. Johtopäätöksenä esitettiin, että luontolähtöiset opetusmenetelmät tukevat nykyaikaista oppimiskäsitystä, jossa yhteisöllisyydellä, toiminallisuudella ja osallisuudella on keskeinen yhteys opiskelijoiden oppimismotivaation ylläpitämisessä ja oppimisessa.

Hankkeessa haluttiin myös selvittää lasten luonnossa liikkumista ja leikkimistä. Hämeen ammattikorkeakoulun sairaanhoitajaopiskelijoiden Lasten maatalousnäyttely Mansikissa syksyllä 2016 tekemien lasten haastattelujen (n=246) tulosten mukaan luonto oli vahvasti läsnä useimpien lasten elämässä. Joukossa oli kuitenkin myös lapsia, joilla luontokokemukset olivat jääneet vähäisemmiksi. Erityishuomio tulisi jatkossa suunnata lapsiin, joiden perheissä vanhempien voimavarat ovat syystä taikka toisesta vähissä lasten vapaa-ajan toimintojen järjestämiseen. Luonto on lähellä! (Homan-Helenius & Yli-Viikari 2017.)

Jenna Andersson

Yhteenvetona hankkeesta tehdyistä toimenpiteistä voidaan todeta, että niiden avulla muodostettiin yli sektorirajojen ulottuva moniammatillinen yhteistyöverkosto, joka osallistui aktiivisesti sekä hankkeen järjestämiin työpajoihin ja muihin yhteistyöfoorumeihin että hankkeen puitteissa tehtyihin selvityksiin. Seudun yritykset osallistuivat aktiivisesti myös yrityskohtaisten kartoituskäyntien ja sähköisen palvelutarjottimen toteuttamiseen omaa yritystoimintaansa samalla kehittäen.

Hanke saavutti sille asetetut tavoitteet määräajassa. Sen sijaan hankkeen pitkän tähtäimen tavoitteiden (lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ja Green Care -yritysten uusien liiketoimintamahdollisuuksien parantaminen) toteutumista oli liian aikaista arvioida tätä julkaisua kirjoitettaessa.

Lähteet

- Anttila, S-M. & Nygård, S. 2016. Esikouluikäisten lasten ja heidän perheidensä kokemuksia luontolähtöisestä toiminnasta. Hämeen ammattikorkeakoulu. Opin-
näytetyö AMK. Hoitotyön koulutusohjelma.
- Forsten, M. 2016. Oppimismotivaation ylläpito luontolähtöisillä opetusmenetelmillä. Tampereen ammattikorkeakoulu. Kehittämistyö. Opettajan koulutus.

- Homan-Helenius, P. & Yli-Viikari, A. 2017. Lasten luontosuhde kehittyy tekemällä ja kokemalla. HAMK Unlimited. <https://unlimited.hamk.fi>
- Rantala, N. 2016. Luonnon vaikutus lasten ja nuorten kasvuun ja kehitykseen erityispedagogiikan näkökulmasta. Hämeen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö AMK. Hoitotyön koulutusohjelma.
- Rantamäki, P. & Räisänen, Kirsi 2016. Sähköinen palvelutarjotin luontolähtöisiin palveluihin keskittyville yrityksille. Hämeen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö AMK. Hoitotyön koulutusohjelma.
- Saloinen, H. 2016. Hyvinvointialan yrittäjien mielipiteet lasten ja nuorten luontolähtöisten palvelujen kehittämiseksi Forssan seudulla. Hämeen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö AMK. Kestävän kehityksen koulutusohjelma.
- Velin, A-M. 2016. Forssan seudun luontolähtöisten palveluiden kehittäminen julkisen sektorin näkökulmasta. Hämeen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö AMK. Kestävän kehityksen koulutusohjelma.

Päivi Homan-Helenius, HAMK, yliopettaja ja Anja Yli-Viikari, LUKE, tutkija

Kehittämistyöstä saadut opit ja oivallukset

Forssan seudun Green Care -klusterihankkeessa luotiin aktiivisesti toimiva moniammatillinen yhteistyöverkosto, joka muodostui sekä yksityisen että julkisen ja kolmannen sektorin toimijoista. Hankkeen järjestämiin työpajoihin ja muihin yhteistyöfoorumeihin osallistuneet alan ammattilaiset halusivat aidosti kehittää joko omaa yritystoimintaansa tai julkisen organisaationsa toimintaa lapsille ja nuorille suunnattujen luontolähtöisempien palvelujen suuntaan.

Yritysten runsas mukana olo oli hankkeen toteuttamisen kannalta ensiarvoisen tärkeää. Hankkeessa tehtävälle kehittämistyölle oli kuitenkin hankkeen luonteesta ja rahoitusmallista johtuvia rajoituksia. Esimerkiksi hanke ei taipunut luontolähtöisten palvelujen yrityskohtaiseen kehittämiseen ja testaamiseen. Hankkeen tulosten juurruttamisen ja vakiinnuttamisen näkökulmasta tämä olisi kuitenkin toivottavaa ja jopa mahdollista jatkossa esimerkiksi ns. yritysryhmähankkeessa.

Hankkeessa tehdyt toimenpiteet olivat sisällöltään ja toteutukseltaan monipuolisia kohdistuen laaja-alaiselle kohderyhmälle. Jatkossa uusien hankkeiden kohderyhmiä voisi tarkastella uudelleen ja kohdistaa hankkeisiin suunnitellut toimenpiteet tarkemmin segmentoiduille kohderyhmille, jotta niistä saatava hyödyt olisivat maksimaalisia.

Kasvatus- ja opetuslalla ilmenneet kustannusleikkaukset sekä sosiaali- ja terveysalalla meneillään olleet laajat valtakunnalliset uudistukset hidastivat jossain määrin yritysten kaipaamien tarjouskilpailutusten toimeenpanoa ja niiden kautta syntyviä yrityksille myönteisiä hankintapäätöksiä. Asiakasvirtojen lisääminen on edelleen monen pienen ja keskisuuren yrityksen haasteena. Julkisen sektorin hankinnoilla voisi kuitenkin olla jatkossa tärkeä tuotekehitystä nopeuttava ja alan osaamisen vakiintumista kannustava merkitys. Tämän myötä myös lasten, nuorten ja lapsiperheiden tarvitsemien tukipalveluiden tarjonta seudulla laajenisi merkittäväällä tavalla.

Lasten ja nuorten palvelutarpeissa ilmeni monin paikoin taloudellisten resurssien vajausta, minkä vuoksi kaikkiin ongelmatilanteisiin ei ehkä pystytty reagoimaan riittävän kattavasti ja varhaisessa vaiheessa. Siksi lasten ja nuorten eri ikäkausiin sijoittuvien varhaisen tuen malleja tulisi edelleen kehittää esimerkiksi yhteistyössä yrittäjien ja kolmannen sektorin

toimijoiden kanssa. Mutta mistä tähän kehittämistyöhön saataisiin täydentävää rahoitusta?

Forssan seutu voisi myös profiloitua luontolähtöisen toiminnan osaajana, jonka palveluille saattaisi löytyä kysyntää myös laajemmin Etelä-Suomen alueelta. Tämä oivallus saa tukea sekä valtakunnallisesta *Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmasta* (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016) että tuoreesta *Forssan seudun Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmasta* (Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma Forssan seudulla 2017–2020). Jälkimmäisen painopistealueiksi on nostettu lasten ja nuorten osallisuuden lisääminen, perheiden roolin korostaminen sekä lasten ja nuorten perheiden kanssa tehtävän yhteistyön kehittäminen. Nämä ovat painopistealueita, joihin kaikkien lasten ja nuorten parissa työskentelevien on helppo yhtyä ja olla mukana kehittämässä lapsille, nuorille ja heidän perheilleen entistä laadukkaampia ja monipuolisempia luontolähtöisiä palveluita.

Lähteet

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma Forssan seudulla 2017–2020. Viitattu 28.9.2017. http://www.ypaja.fi/easydata/customers/uusiypaja/files/hallitus_2017/20.9./kh_20.9.2017_a_192_liite_23_lasten_ja_nuorten_hyvinvointisuunnitelma_forssan_seudulla_2017_2020.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö 2016. *Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma*. Viitattu 1.9.2017. <http://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut/maakuntahankkeet1>

Tämän julkaisun on tuottanut Forssan seudun Green Care -klusterihanke, Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston ja LounaPlusssa ry:n rahoittama kehittämishanke. Hankkeessa kehitettiin lapsille ja nuorille suunnattua luontolähtöistä toimintaa Forssan seudulla yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin välisenä yhteistyönä teemallisten työpajojen, yritys kohtaisten kartoituskäyntien, erilaisten tapahtumien ja selvitysten avulla. Hankkeessa laadittiin yritysten sähköinen palvelutarjotin, johon voi käydä tutustumassa osoitteessa: www.hamk.fi/gc-klusteri. Tämä julkaisu löytyy myös sähköisenä julkaisuna.

painettu

ISBN

978-951-784-787-2

ISSN

1795-4231

HAMKin julkaisuja 1/2017

e-julkaisu

ISBN

978-951-784-788-9 (PDF)

ISSN

1795-424X

HAMKin e-julkaisuja 1/2017

HAMK
HAMEEN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Luke
LUONNONVARAKESKUS

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

LounaPlusssa